

הלכות תלמוד תורה פרק ג (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

זיכרון שיעור – רמב"ם הלכות תלמוד תורה, פרק ג'

המהלך הכללי של פרק ג'

שלושת הפרקים של הלכות תלמוד תורה יש להם סדר ברור:

- פרק א' – עצם מצוות לימוד התורה: כל יהודי חייב ללמוד תורה, אפילו כל התורה כולה.

- פרק ב' – הסדר הרגיל: חינוך, לימוד תינוקות, חדר – הדרך המעשית שבה כל יהודי לומד תורה.

- פרק ג' – הסדר ה"לא-רגיל": לא כל אחד זוכה לכתרה של תורה. כאן מדובר במדרגה חדשה – להיות תלמיד חכם אמיתי, שדורש סוג אחר של חיים.

פרק ג' אינו רק המשך של פרק א'-ב', אלא קטגוריה שונה איכותית. לחדר הולך כל אחד, אבל "כתר תורה" הוא ליחידים.

זה מקביל להלכות דעות, שבהן גם לרמב"ם יש שתי רמות: (א) דעות שהן לכל אדם, (ב) "כשם שהחכם ניכר" – מדרגה גבוהה יותר של התנהגות שהיא במיוחד לחכם. כך גם בתלמוד תורה: (א) מה שכל יהודי חייב, (ב) רמה ליחיד סגולה – "שרידים אשר ה' קורא" – עם הלכות אחרות וסוג אחר של סדר.

הלכה א': שלושת הכתרים של כלל ישראל

בשלושה כתרים נכתרו ישראל: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן, שנאמר "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם". כתר מלכות זכה בו דוד, שנאמר "זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי". כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל, שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" – כל מי שירצה יבוא ויטול. שמא תאמר שכתר כהונה וכתר מלכות גדולים מכתר תורה? הרי הוא אומר "בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק, בי שרים ישורו" – הא למדת שכתר תורה גדול מכתר כהונה וכתר מלכות. ואמרו חכמים: ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, שנאמר "יקרה היא מפנינים" – אפילו מלפני ולפני.

פשוט

שלושה כתרים יש לכלל ישראל. כתר כהונה הוא לאהרן ולבניו, כתר מלכות לדוד ולזרעו – שניהם נעולים בירושה במשפחה. כתר תורה לעומת זאת פתוח לכל יהודי שרוצה לבוא וליטול. וכתר תורה הוא הגדול מכל שלושתם, כפי שרואים מהפסוק ומחז"ל. הפסוק "יקרה היא מפנינים" נדרש: "אל תקרי מפנינים אלא מלפני ולפני" – תורה יקרה יותר מהכהן גדול שנכנס לפני ולפני (לקודש הקדשים ביום כיפור).

חידושים וביאורים

(1) המושג "כתר" – לא לכל אחד:

כתר אינו מעצם דבר שכל אחד עושה. כאשר שולחים כיתה שלמה של ילדים עם כתרי נייר, זה בדיחה – כי כתר אמיתי הוא דווקא לאחד ממאה אלף. כתר תורה פירושו שאדם הגיע לשלמות בתורה, לא רק קצת תורה.

(2) "מונח ועומד ומוכן לכל" – שלוש לשונות, ומה שהן לא מתכוונות:

הרמב"ם מביא שלוש לשונות: "מונח", "עומד", "מוכן" – כולן לכתר תורה. "מונח לכל" פירושו לא שכל אחד כבר יש לו, ולא שכל אחד יקבל אותו אוטומטית. פירושו שאף אחד לא יכול לומר "אני מודר כי לא ירשתי זאת". האדם צריך להיות ישר עם עצמו: הוא לא תלמיד חכם לא משום שלא יכול היה, אלא משום שלא החליט ללכת וליטול את הכתר במסירות נפש אמיתית.

(3) "מורשה קהלת יעקב" – ירושה לכולם, לא למשפחה:

הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" מתפרש: בניגוד לכהונה (ירושה למשפחת אהרן) ומלכות (ירושה למשפחת דוד), תורה היא "מורשה" לכל קהלת יעקב. כל יהודי יכול לרשת אותה – "כל מי שירצה יבוא ויטול".

(4) האם כל היהודים יכולים באמת לקבל כתר תורה?

במציאות זה לא אפשרי. צריכים להיות בכלל ישראל גם עובדי אדמה, מלאכות אחרות – לא יכול להיות שכולם יהיו תלמידי חכמים. אבל העיקר של "מונח לכל" הוא שאף אחד לא מודר מצד יחוס – כל אחד שרוצה ויש לו את הכלים הנכונים, יכול.

(5) כתר תורה אינו יחסי:

כתר תורה פירושו לא מי שהוא תלמיד החכם הגדול ביותר בדור (יחסי). כתר תורה הוא סוג אחר של חיים – אדם שנותן את כל חייו לתורה. אפילו אם היה דור שבו המון העם הפשוט ידע כמו תלמיד החכם הגדול של דור אחר, גם באותו דור היו יחידים שנשאו את כתר התורה. זו מדרגה איכותית, לא כמותית.

(6) [דיגרסיה: ביקורת על תרבות ה"כולל" המודרנית]:

אפילו כאשר עיר או קהילה שלמה יושבת בכולל, זה עדיין לא אומר שכולם מוכנים ל"קריעת ים סוף של תורה". זה יכול להיות רק מנהג, מנהג של החברה, אבל כתר תורה הוא "דבר קשה מאוד" – הוא דורש מסירות נפש אמיתית, לא רק הסתגלות לנורמה חברתית.

(7) "שמא תאמר שכתר כהונה וכתר מלכות גדולים" – הראיה מ"בי מלכים ימלוכו":

הרמב"ם עונה באופן שיטתי: תחילה הוא מביא ראיה מפסוק שכתר תורה גדול מכתר מלכות – "בי מלכים ימלוכו" פירושו שדרך תורה מולכים מלכים, דרך תורה שרים מחוקקים חוקי צדק. המלך עצמו צריך יועץ, חכם שילמד אותו – "לי עצה ותושיה". כתר המלכות עצמו תלוי בכתר תורה.

(8) "ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ" – ראיה שכתר תורה גדול מכתר כהונה:

לאחר שהרמב"ם הוכיח שכתר תורה גדול מכתר מלכות (מהפסוק), הוא מביא ראיה "רדיקלית" יותר שכתר תורה גדול מכתר כהונה: החכמים אומרים שממזר שהוא תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. המקור הוא משנה במסכת הוריות, המדברת לענין קדימה בהצלה (פיקוח נפש) – לא רק כבוד או צדקה. אפילו במצב של פיקוח נפש, שבו צריך למעשה לבחור מי יחיה, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. אף על פי שבדרך כלל ישראל קודם לממזר (כפי שכתוב קודם במשנה), אבל אם הממזר הוא תלמיד חכם, הקדימה מתהפכת.

(9) האופי הרדיקלי של חידוש זה:

– זה לא רק שעושים אותו קודם, אלא שהוא חשוב יותר באופן מהותי, אפילו אם הוא לא מביא למעשים. התורה עצמה, כתורה, דוחה את המעשים. זה חידוש מעבר למה שאמר בפרק א'.

היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה

היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה – אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו. ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתלמודו.

פשט

אם אדם עומד בפני ברירה – לעשות מצווה או ללמוד תורה – אם אחר יכול לעשות את המצווה, לא יפסיק את לימודו. אם לא, יעשה את המצווה ויחזור ללמוד.

חידושים וביאורים

3) מדוע תלמוד תורה לא דוחה את כל המצוות אם הוא כל כך חשוב?

אם תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, מדוע אם "אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים" צריך בכל זאת לעשות את המצווה? מצוות צריכות להיעשות בעולם. תורה נעשתה כדי שיעשו מצוות. כאשר אין אחר, האדם צריך לעשות את המצווה, אבל הוא חוזר ללמוד.

4) ההבדל מ"עוסק במצוה פטור מן המצוה":

בכל מצווה, אם עוסקים באחת, פטורים מהשנייה. מה מיוחד בתלמוד תורה? תלמוד תורה הוא מצווה שאדם עושה כל החיים. "עוסק במצוה פטור מן המצוה" עובד בדרך כלל כאשר נמצאים באמצע עשיית מצווה. אבל בתלמוד תורה, שעושים תמיד, אפשר היה לחשוב שאפשר לעולם לא להפסיק – ואז לעולם לא היו עושים שום מצווה אחרת. הרמב"ם מביא בכל זאת ש"עוסק במצוה פטור מן המצוה" חל על תלמוד תורה, אף על פי שלא לגמרי ברור איך זה עובד.

5) פירוש רחב יותר – חלוקת תפקידים בכלל ישראל:

אולי "אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים" פירושו לא רק השאלה הרגעית (יש הלוואה, אחר יכול ללכת?), אלא חלוקת תפקידים רחבה יותר בכלל ישראל. יש אנשים שעוסקים בתורה (תלמיד החכם) ואנשים שעוסקים במצוות (העסקן, גבאי הצדקה). אם אדם יכול להיות "כתר של תורה", לא יטריד את עצמו שהוא צריך להיות גבאי הצדקה – אחר יהיה גבאי הצדקה. רק אם הוא נתקל במצב שאין גבאי צדקה (אי אפשר על ידי אחרים), עליו לעשות זאת.

אם מבינים שתלמוד תורה הוא בחירה של איזה סוג חיים יש לך (לא רק שאלה רגעית), אפשר להבין שתלמיד החכם שבחר בדרך התורה, אצלו בדרך כלל לא יתעורר הדין של "אי אפשר לעשותה על ידי אחרים", כי הוא לא בעולם של עסקנות.

6) הסתירה: תורה פוטר ממצוות, אבל תכלית התורה היא מצוות:

תורה תמיד נראית כהכנה למצוות – "תורה היא על מנת לעשות", "תלמוד מביא לידי מעשה". אם לאדם אין בראש כלל מצוות, לא יקרה "תלמוד מביא לידי מעשה". זה יוצר סתירה: איך תורה יכולה לפטור ממצוות, כאשר כל תכלית התורה היא להביא למצוות?

7) האם עוסק בתורה פטור מסוכה?

אנו יודעים שבינוני שעוסק במצוות פדיון שבויים פטור מסוכה. אבל האם עוסק בתורה גם פטור מסוכה? לכאורה לא – כי אפשר ללמוד בסוכה. אבל אולי, כאשר יש באמת סתירה, הוא כן פטור? זה נשמע מוזר שאדם לא יעשה סוכה כי הוא יושב ולומד. תורה "נשמעת חלשה" ממצוות מבחינה זו. הירושלמי גם שואל את הקושיא של "על מנת לעשות" – אבל לא מגיע למסקנה ברורה.

8) שתי רמות של השאלה:

(א) אני כרגע באמצע לימוד – האם אלך להלוויה? (זו שאלה רגעית של עוסק במצוה פטור מן המצווה). (ב) האם אהיה אדם שעוסק תמיד בתורה ונמנע ממצוות אחרות? (זו שאלת אורח חיים).

זה לא רק מעלה פשוטה. הכהן גדול יש לו כתר כהונה, הוא עושה את העבודה ביום כיפור, הוא מכפר על כלל ישראל, הוא נכנס לפני ולפנים – זו המדרגה הגבוהה ביותר בעבודת ה'. ובכל זאת, ממזר – האדם עם היחוס המביש ביותר – אם זכה לכתר תורה, הוא עומד גבוה יותר. לא רק שתורה גדולה מכוח חילוני (מלכות), אלא אפילו מהמדרגה הרוחנית הגבוהה ביותר של כהונה.

10) הערה יפה – מדוע "לפני ולפנים" הוא משל מתאים:

המשל של "לפני ולפנים" יפה במיוחד, כי התורה (לוחות/ספר תורה) מונחת אצל הארון בקודש הקדשים כל השנה, בעוד שהכהן גדול נכנס רק פעם בשנה. התורה היא התושבת הקבועה של לפני ולפנים, הכהן גדול הוא רק אורח.

11) ממזר יכול להיות תלמיד חכם – בחירה:

ממאמר חז"ל זה רואים שממזר יכול להיות תלמיד חכם. הוא בא מהמקום החלש ביותר, אבל זו בחירה – אדם שמשקיע את הכוחות יכול להיות החשוב ביותר.

12) "דמוקרטיה" של כתר תורה – והתשובה לטענת קרח:

לא יהיו טענות שכמה משפחות תפסו הכל (כמו טענת קרח). כתר כהונה הוא למשפחת אהרן, כתר מלכות למשפחת דוד – אבל הדבר הגדול ביותר, כתר תורה, נשאר פתוח אפילו לממזר. רק צריך להבחין: זו לא דמוקרטיה במובן שכל אחד מקבל אותו אוטומטית. זה תלוי במעשי האדם.

13) כתר תורה – קולא וחומרא:

העובדה שכתר תורה "מונח לכל" אפשר לראות כחומרא, לא רק כקולא. כהונה אפשר לקנות בירושה – אם אביך כהן, אתה כהן. אבל תורה לא אפשר לקנות בירושה – אפילו אביך היה תלמיד החכם הגדול ביותר, זה לא אומר שאתה תהיה. צריך בעצמך למסור את עצמך לתורה. זה נראה כקולא (זה פתוח לכולם), אבל זו גם חומרא (אף אחד לא מקבל זאת בחינם). אבל זה "הוגן" – זה תלוי לגמרי במאמץ.

14) מקורות:

יסוד הרמב"ם של "שלושה כתרים" מקורו ברבי שמעון במסכת אבות (פרק ד'). במשנה לא כתוב "נכתרו ישראל" – זו ניסוח משלו של הרמב"ם, שאולי משקף את פירושו למשנה: הכתרים אינם רק קטגוריות מופשטות, אלא כלל ישראל הוכתר בהם. קטע "שמא תאמר" בא ממקור אחר ביומא (לא מאותה משנה באבות).

הלכה ב': תלמוד תורה כנגד כל המצוות

אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן, שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

פשט

אין שום מצווה שהיא חשובה כמו תלמוד תורה; תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות ביחד. הטעם: תלמוד מביא למעשה. לכן תלמוד קודם למעשה בכל מקום.

חידושים וביאורים

1) המהלך של הפרק – ממעלה חברתית למעלה הלכתית:

הרמב"ם בונה כאן סדר. עד כה (הלכה א') דיבר על המעלה החברתית של כתר תורה – איך תלמידי חכמים עומדים בחברה. כעת (הלכה ב') הוא עובר למעלה ההלכתית – איך תלמוד תורה עומד ביחס למצוות אחרות. זה לא רק ליקוט של מאמרי חז"ל במעלת התורה, אלא בנייה שיטתית.

2) "שקול כנגד" לעומת "קודם למעשה" – שתי נקודות נפרדות:

בפרק א' הרמב"ם כבר אמר "תלמוד קודם למעשה" עם הנימוק "שהתלמוד מביא לידי מעשה" – שם זה היה דין בקדימה (מה עושים קודם). כאן לעומת זאת הוא מביא נקודה חדשה: תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות

דעתו לדברים אחרים, לא לחשוב שיכול לקנות תורה יחד עם עושר וכבוד. הדרך היא: פת במלח, לישון על הארץ, לחיות חיי צער, ולעמול בתורה.

חידושים וביאורים

16 "כראוי לה" – רמות בתלמוד תורה:

הרמב"ם אומר "כראוי לה" – זה אומר שיש רמות בתלמוד תורה. מצוות תלמוד תורה הפשוטה, כפי שלמדנו קודם, היא שאדם יחלק את יומו לשלושה – שליש ללמוד. אבל "כראוי לה" היא הרמה הגבוהה ביותר, שמביאה לכתר תורה. זה דורש מסירות אחרת לגמרי.

17 "לא ישים על לבו שיקנה תורה עם עושר וכבוד כאחד":

אדם לא יחשוב שיכול להיות לו שני העולמות – תורה וגם עושר וכבוד. זה לא עובד ככה. אם לאדם יש בראש "אני רוצה גם לחיות חיים נוחים וגם ללמוד תורה", הוא לא יכול היה למסור את כל הראש והמוח לתורה. אם עושים חשבונות, לא מגיעים לשום מקום. הדבר הראשון הוא, משקיעים את עצמך בזה.

"ולא עליך המלאכה לגמור" – שכר לפי הצער

ולא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה. אם הרבה תורה – הרבה שכר. והשכר לפי הצער.

פשט

לתלמוד תורה היא עבודה גדולה, להיות קונה כל התורה כולה היא עבודה עצומה. לא צריך לחשוב על סיום (שיכול להביא ייאוש), אבל גם לא חופשי להתבטל. אם הרבה תורה, מקבלים יותר שכר, והשכר לפי הצער (לפום צערא אגרא).

חידושים וביאורים

18 "ולא עליך המלאכה לגמור" – נגד ייאוש:

כאשר אדם מתחיל ללמוד והוא משהו כמה הוא כבר יודע לכמה הוא עדיין צריך לדעת, זה יכול להביא ייאוש נורא של עם הארץ. תפקידך אינו לסיים, תפקידך לעשות כל יום את העבודה.

19 "והשכר לפי הצער" – שינוי הלשון של הרמב"ם:

הרמב"ם שינה מעט את הלשון מ"לפום צערא אגרא" (לשון המשנה) ל"והשכר לפי הצער". צריך לענות על זה.

20 כתר תורה לעומת כתר כהונה – ההבדל בשכר:

בכתר כהונה, אם היה דרך לקבל אותו, היו אומרים: או שמקבלים אותו, או לא – ואם לא, הכל לשווא. אבל כתר תורה לא עובד ככה – זה לא "או כן או לא", אלא הכל לפי ערך. אחד זכה לכתר השלם, ואחד למד הרבה שנים ולא הגיע להכל – אבל הוא עדיין קיבל שכר. אפילו אם לא תוכל לסיים, אפילו לא תהיה ממש תלמיד חכם גדול, אבל הפכת להיות קצת תלמיד חכם – ועדיין היה שווה את המאמץ. זה הפשט ב"ולא עליך המלאכה לגמור" – כי אפילו בלי לסיים מקבלים שכר על כל מעט.

21 כל הקטע הוא מהלך אחד – נגד חשבונות:

לאנשים יש שלושה רעיונות: (א) קודם צריך שיהיה לי כסף, (ב) צריך לוודא שאצליח, (ג) מה המטרה? התשובה: לא! הדרך היא להתחיל במסירות. אתה מתיישב ללמוד – בין אם זה יצליח, בין אם לא; בין אם יהיה לך מה לאכול, בין אם לא. השכר מקבלים על זה – על המסירות. זה פירוש "לפי הצער".

"עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי"

אם תעלה מחשבה זו על לבך – אינו זוכה לכתרה של תורה לעולם. אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי. ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.

פשט

מי שחושב "קודם אסיים את העסקים שלי, אעשה כסף, אטפל בכל העניינים המעשיים, ואחר כך אשב ללמוד" – הוא לעולם לא יזכה לכתר של תורה. הוא מביא את לשון המשנה: "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה."

9 תלמיד החכם עם כתר תורה ומצווה עוברת:

כאשר אדם כבר זכה ל"כיתרא של תורה", עליו עדיין להתחשב במצווה עוברת – מצווה שזמנה עכשיו. אם תלמיד החכם מתעלם ממצוות כאלה, הפשט הוא שהוא לא לומד על מנת לעשות. חז"ל רוצים שתלמיד החכם יחיה בסביבה של מצוות – כמו גמילות חסדים וכדומה. ברמב"ם כתוב המילה "הסתלקות מדרכי החיים", שמדברת כנראה על דברים כאלה.

10 מסקנה: יש קצת בלבול – ואולי זה בלבול אמיתי. אבל כוונת הרמב"ם כאן היא להוציא את מעלת התורה, אפילו מעל מצוות אחרות.

תחילת דינו של אדם – תלמוד קודם למעשה

תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד, ואחר כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים: לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

פשט

כאשר דנים אדם בשמים (דין וחשבון), מתחילים בתלמוד תורה, ואחר כך שואלים על שאר מעשיו. זו גמרא בקידושין: "כשם שתלמוד קודם למעשה, כך דינו קודם למעשה". לכן אומרים חכמים: אדם ילמד תורה תמיד, אפילו שלא לשמה, כי משלא לשמה באים לשמה.

חידושים וביאורים

11 איך הרמב"ם מקשר "תחילת דינו" עם "שלא לשמה"?

פשט ראשון: מכיוון שמתחילים בתורה, תורה כל כך חשובה שצריך לעשות אותה אפילו שלא לשמה. במצוות צריך כוונה לשמה, אבל בתורה – כי זה העדיפות הראשונה – אפילו שלא לשמה טוב.

12 פשט עמוק יותר בקשר:

הפשט של "תחילת דינו" הוא שקודם צריך ללמוד, אחר כך באים קריטריונים. אם אתה לא לומד, כלום לא מתחיל. אחר כך ישאלו: האם זה לשמה? האם זה לא לשמה? זה כמו עקרון החינוך: מכניסים ילדים ללמוד שלא לשמה כדי שגיעו לשמה. מאותה סיבה שתחילת דינו הוא תלמוד קודם למעשה, גם לא יכולים לחכות ללשמה – כי לא יגיעו. הצעד הראשון הוא ללמוד, כמו שזה, ואחר כך בא הענין של לשמה. משל: כמו במבחן – מתחילים באלף-בית, קודם תדע את האלף-בית, אחר כך באות שאלות נוספות.

13 קושיא על הפשט:

אם "לשמה" פירושו "לשם ידיעת תורה" (אולי פשט הגר"א), אז כאשר הוא לומד כדי ל

דעת – זה כבר לשמה, לא שלא לשמה! משהו חסר בהסבר. זה נשאר כשאלה פתוחה.

14 "שלא לשמה" – מה זה אומר לפי הרמב"ם?

הרמב"ם האריך בזה מאוד בספר תשובה (הקדמה לפרק חלק) על מה פירוש שלא לשמה. לפי הרמב"ם "לשמה" פירושו – אהבת ה', דביקות ה', שזה מסובך. כאן בהלכות תלמוד תורה לא כתוב מה פירוש שלא לשמה.

15 כתר תורה לא יכול להיות שלא לשמה:

כאן הרמב"ם לא מדבר על כתר תורה – כי כתר תורה בוודאי לא יכול להיות שלא לשמה. הרמב"ם אומר זאת "בדרך אגב" כי הוא מדבר על "תחילת דינו של אדם" – שחל על כל אדם, לא רק על מי ששואף לכתר.

מי שנשאו לבו – הדרך לכתר תורה

מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי לה ולהיות מוכתר בכתרה של תורה, לא יסית דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם עושר וכבוד כאחד. כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל.

פשט

הרמב"ם מתאר את הדרך לזכות לקיים את מצוות תלמוד תורה "כראוי לה" – ברמה הגבוהה ביותר – ולזכות בכתר תורה. הוא לא צריך להסח

22) שני פשטים ברמב"ם – "מחיר" או "חיזוק":

צד אחד אומר שהרמב"ם בא כאן לחזק מי שלא מצליח – שלא יפחד, שימשיך ללמוד אפילו אם זה קשה. הצד השני (שמוגן בחזוקה) הוא שהרמב"ם מציב כאן את המחיר – הוא אומר כמה יקר עולה כתר של תורה, לא כנאום חיזוק אלא כהצהרה הלכתית עובדתית.

ראיה לצד ה"מחיר": הרמב"ם אומר "אם תעלה מחשבה זו על לבך – אינו זוכה לכתרה של תורה לעולם". זה לא מסר של חיזוק, זו הצהרה ברורה כמה זה עולה. מי שלא מוכן לשלם את המחיר, לא מקבל את הכתר.

23) מסירות פירושה שמוותרים על משהו:

אם אדם אומר "כשיהיה לי כל הזמן, אלמד" – זו לא מסירות, כי הוא לא מוותר על כלום. מסירות פירושה שמשלמים משהו עבור זה. האדם שמחכה עד שיהיה "פנוי", מוכיח בכך שהוא לא מוכן לשלם את המחיר. ומי שלא מוכן לשלם עכשיו את המחיר שזה עולה עכשיו, לא ישלם מחר את המחיר שזה יעלה מחר – כי מחר יהיו עסקים חדשים, תירוצים חדשים. "אנשים שעסקים תמיד יהיו עסקים".

24) האדם שרוצה להיות "מושלם" – פשט שני:

הרמב"ם גם הולך נגד האדם שרוצה שלמות: "אני יודע שאם אצטרך עוד לטפל בדברים אחרים, לא אוכל ללמוד במאה אחוז ריכוז, לכן אככה". התשובה: למד בתשעים אחוז ריכוז, אבל למד עכשיו – אל תחכה שנה עד שיהיה לך מאה אחוז. זה יותר מהלך ה"חיזוק".

25) כתר תורה פירושו באמת לדעת ללמוד, לא רק להתייסר:

אם אדם התאמץ כל החיים אבל אין לו כישרונות – האם זה אומר שהוא קנה כתר של תורה? כתר תורה פירושו מי שבאמת יודע ללמוד, לא מי שמתייסר. "מתייסר" זה דבר יפה – הוא מקבל שכר לפי הצער – אבל הרמב"ם לא מדבר כאן עליו. אותו אדם חוזר לפרקים הקודמים.

26) "שכר לפי הצער" – לא הנקודה של הרמב"ם כאן:

"שכר לפום צערא" פירושו לא שמי שיש לו יותר צער הוא חשוב יותר בכתר תורה. אלא: מי שפוחז מהבעיות, ידע שהוא מקבל שכר על הצער. אבל זו נקודה נפרדת, לא העיקר של הרמב"ם כאן.

27) רוב האנשים לא מקיימים מצוותיהם כראוי לה:

יש מצוות שיוצאים בהן – יהודי "בעל בית". אבל הרמב"ם מדבר כאן למי שרוצה לעשות "כראוי לה". עבורו: אין תירוצים – אפילו חיזוק הוא עוד תירוץ! "אתה הולך ללמוד את כל התורה, אפילו במחיר של מה שזה לא יעלה, בלי שום תירוצים".

28) על פי הלכה אף אחד לא חייב להיות בצער. חייבים לפי מה שיש פרנסה.

על פי הלכה אף אחד לא חייב להיות בצער. חייבים לפי מה שיש פרנסה. בפרק א' למדנו שצריך לחלק את הזמן – אדם רשאי לחיות ברוחה, אולי זו אפילו מצווה (צדקה וכדומה). כאן מדברים על רמה אחרת – למי שרוצה כתר של תורה.

29) "מסית דעת" פירושו לשלם את המחיר:

"מסית דעת" פירושו לשלם את המחיר. זה לא אומר "אני יושב במנוחה" – זה לא עולה כלום. זה צריך לעלות. בעולם הזה זה בדרך כלל צריך לעלות. "לעולם" פירושו כאן: בדרך כלל בעולם הזה זה עובד ככה – מי שלא מוכן לשלם עכשיו, לא ישלם מאוחר יותר.

[דיגרסיה: מכתב הרמב"ם לר' ג'באר:]

הרמב"ם כתב מכתב לאחד ר' ג'באר (לא ר' עובדיה הגר) – יהודי פשוט שהתיישב ללמוד משנה תורה. אנשים צחקו עליו, אמרו שהרמב"ם עצמו לא לומד רמב"ם אלא גמרא עם תוספות. הרמב"ם כתב לו מכתב יפה לחזק אותו – כל יהודי שלומד זו מצווה. כאשר ההוא רצה להחזיר לרמב"ם על כבודו, הרמב"ם כתב: "אל תכה את עצמך בשבילי – שב ללמוד". זו דוגמה של חיזוק – אבל כאן בפרק זה נקודת הרמב"ם שונה: לא חיזוק, אלא המחיר.

הלכה ג': "לא בשמים היא ולא מעבר לים היא" – ענווה, פרנסה ותורה

כך אמרה תורה: "לא בשמים היא ולא מעבר לים היא". לא בשמים היא – לא בגסי הרוח תמצא. ולא מעבר לים היא – לא במהלכים מעבר לים. אמרו חכמים: לא כל המרבה בסחורה מחכים. וצו ואמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.

פשט

"לא בשמים" – לא אצל בעלי גאווה (גסי הרוח) שמחזיקים את עצמם גבוה עד השמים. "ולא מעבר לים" – לא אצל אנשים שעסוקים בפרנסה, נוסעים לעסקים, נוסע שלוקח את כל חייו. חז"ל אמרים: "לא כל המרבה בסחורה מחכים" – לא מי שעושה סחורה יהיה חכם בתורה. "הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" – עשה מעט עסק, רק פרנסה קטנה.

חידושים וביאורים**1) "גסי הרוח" – שני פשטים:**

(א) גאווה פשוטה – בעל גאווה שמחזיק את עצמו גדול. (ב) אולי פירושו דעות – אדם שחי "חיים טובים יותר", אדם שיש לו רמת חיים גבוהה יותר ולא רוצה לוותר על זה.

דברי תורה נמשלו למים

דברי תורה נמשלו למים, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים". מה מים אינם מתכנסים במקום מדרון אלא נזחלים מעליו ומתקבצים במקום שפל – כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב, אלא בדכא ושפל רוח, שהוא מתאבק בעפר רגלי חכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו אם לא יהיה לו מה יאכל, ושאר יומו וילילו עוסק בתורה.

פשט

תורה מושווית למים – כשם שמים לא מתכנסים על הר תלול אלא נשפכים למקום הנמוך ביותר, כך תורה לא נמצאת אצל בעלי גאווה אלא אצל אדם שהוא שפל רוח, מתאבק בעפר רגלי חכמים, מסיר התאוות, עובד רק מעט כדי חייו, ואת שאר היום והלילה לומד תורה.

חידושים וביאורים**2) מה קשור ענווה לתורה – הסבר הרמב"ם:**

בעל גאווה לא יכנע לחכמים אחרים – הוא לא יכול להיות "מתאבק בעפר רגלי חכמים". ענווה אינה רק מידה טובה, זו הכרח מעשי ללימוד תורה: צריך לדעת לשבת לרגלי רבי.

3) "ענווה" פירושה כאן גם להפקיר תאוות עולם הזה:

"ענווה" כאן פירושה לא רק לא להתגאות – היא פירושה גם אדם שיכול להפקיר את תאוות עולם הזה: "מסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו". זו ענווה רחבה יותר – לא רק איך מתייחסים לאנשים אחרים, אלא איך מתייחסים לעצמך ולעולם הזה.

4) גאווה בהקשר של פרנסה – פשט מעשי:

"גאווה" יכולה גם לומר: צריך ענווה גדולה שאדם יעבוד בעשרים וחמישה דולר לשעה, ימכור קצת פירות בלילה כדי לחיות. אדם שיש לו "גבה לב" לא רוצה חיים כאלה – הוא רוצה פרנסה חשובה. מי שרוצה כתר תורה צריך לדעת לקבל פרנסה נמוכה, "מלאכה בכל יום מעט כדי חייו", אפילו אם זה אומר עבודה צנועה, לא-חשובה.

5) גאווה כהתנהגות מעשית, לא רק מחשבה:

"גאווה" אצל הרמב"ם פירושה איך מתנהגים בין אנשים – הגאווות נוסע ברכב הגדול שלו, הוא לא ישב "בעפר רגליהם" אצל החכמים. יש לזה השלכה כפולה: (א) הוא לא יכנע ללכת ללמוד אצל חכם בבית מדרש פשוט, ו-(ב) הוא לא ייקח עבודה זולה, פשוטה שלא לוקחת את המיקוד שלו מהלימוד.

6) הפשט ב"בעפר רגליהם":

ורה בעולם הזה." התורה היא אמנם הנאה גדולה, אבל השכר עליה הוא רוחני – שכר עולם הבא. כאשר אדם מחליף אותה על כסף, הוא למעשה אומר: "אצלי התורה שווה כל כך כסף." הוא מקבל כבר את שכרו בעולם הזה, והוא כבר לא יקבל עולם הבא.

(7) ההבדל בין ההלכה כאן להלכה הקודמת על תשלום עבור לימוד עם אחרים:

קודם (בהלכה ב') הרמב"ם דיבר על מי שלוקח כסף עבור ללמד *אחרים* (שירות), ושם אמר שלכתחילה לא צריך, אבל אם אין לו ברירה, "בולע את זה." כאן זה עוד יותר קשה – כאן מדובר: הוא לוקח כסף סתם כדי שיוכל ללמוד לעצמו. זו דרגה גרועה יותר.

(8) שלושה מקורות מחז"ל:

(א) "כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם" – זה המקור לכלל שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה.

(ב) "לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם":

- "עטרה להתגדל" – התורה היא אמנם כתר, אבל לא כתר שמתמרנים אותו כדי לקבל כבוד. יש הבדל בין כבוד טבעי (אנשים רואים את כתר התורה ונכנעים) לבין כבוד ממורמן (לדרוש מאנשים כבוד כי הוא תלמיד חכם). יכולה להיות גדולה אמיתית, אבל לא "גדלות בעיני בני אדם" – "גדלות אמיתית".

- "קרדום לחפור" – במקום לקחת מעדר ולחרוש לפרנסה, הוא לוקח את התורה ככלי הפרנסה שלו. זה ביזיון – התורה אינה מעדר.

(ג) "אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות":

- "מלאכה" פירושה עבודה (יגיעת כפיים), לא "עסק" (עסקים/מסחר).

- "רבנות" יש לה מספר פירושים: (א) לקבל תשלום עבור לימוד, (ב) כפשוטו – להתגדל על אחרים, שליטה/כוח.

- הפירוש המפורסם: "אהבת המלאכה שברבנות ושנאת הרבנות שברבנות" – לאהוב את חלק העבודה של הרבנות, ולשנא את רדיפת השררה, קטטות עם רבנים אחרים, וכו'.

- מאמר חז"ל "כיון שנתמנה אדם מלמטה נעשה רשע מלמעלה" – כל מי שמקבל מינוי מלמטה נחשב כרשע מלמעלה.

(9) "וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה":

זה ה"כיבוי מאור הדת" וה"גורם רעה לעצמו" – בסוף הוא ילך לתמרן, ינסה מה שיוכל, ובסוף לא יוכל ללמוד יותר. הוא יפסיק. משא"כ אם היה לוקח עבודה קטנה בצד, היה יכול להמשיך ללמוד.

(10) "וסוף אדם זה שיגזול את הבריות":

בסוף הוא יצטרך לגנוב מאנשים – הוא לא יתן יותר כסף לצרכיו, הוא יעלה תירוצים כדי לקבל כסף צדקה, ימכור לאנשים שהוא חולה, ייקח ריבית, ייקח שוחד. הרמב"ם לא מתכוון לגניבה ממש, אלא "טריקים חוקיים" – חכמת כוחם.

"מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו"

מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים.

פשט

אחרי השלילי הרמב"ם הולך לומר את החיובי: זו מעלה גדולה למי שמתפרנס מעבודת ידיו, וזה היה המנהג של החסידים הראשונים.

חידושים וביאורים

(11) "מעשה ידיו" – לא מסחר:

"מעשה ידיו" פירושו ספציפית עבודת ידיים (יגיעת כפיים), לא לנסוע ולעסוק במסחר "מעבר לים." זה מתאים ליסוד כולו שהעבודה צריכה להיות קטנה ופשוטה, לא משהו שלוקח את הראש מהלימוד. עבודת ידיים לא

הלשון "הוי מתאבק בעפר רגליהם" מראה שבית המדרש של החכם לא תמיד מסודר, הוא קצת עני, לא ישיש יפה. צריך להכנע ללכת לאן שהחכם הגדול ביותר נמצא, אפילו אם המקום לא מפואר – ושם מוצאים את התורה.

(7) החשבון של בעל הגאווה – "כשיהיה לי מספיק כסף":

בעל הגאווה לא אומר חס ושלום שהוא לא ילמד. הוא אומר: "עכשיו אני לא יכול להתמקד בלימוד, כי אני צריך לעשות הרבה כסף. אותו מסכן עובד כל יום וצריך להפסיק מהלימוד. אבל אני – ברגע שאעשה מספיק כסף, אלמד כל היום." זו מלכודת הגאווה.

(8) דרך הענו – מי שהופך ליששכר:

האדם הפשוט, הענו, אומר: "אני לא תלמיד חכם, הרב הוא תלמיד החכם, אני נכנע לפניו." הוא לוקח פרנסה פשוטה, עושה קצת כסף כמה שחסר, והולך ללמוד אצל החכם הגדול. הבחור העני שהולך בדרך זו הופך בסופו של דבר ל"יששכר", בעוד ש"היהודי היפה" שלא נכנע הופך ל"זבולון".

הלכה ד': "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה"

כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה – הרי זה חילל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגורם רעה לעצמו, ונוטל חייו מן העולם הבא. לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה.

פשט

אחרי שאמר שתורה צריכה להיות קבע, לא יחשוב שמוותר להיות בחור כולל שנשען על אחרים. מי שעושה תוכנית ללמוד תורה ולא לעבוד כלל, ולהתפרנס מצדקה – הוא מחלל את שם ה', מבזה את התורה, מכבה את אור הדת, גורם רעה לעצמו, ומאבד את עולמו הבא.

חידושים וביאורים

(1) שיטת הרמב"ם נגד העולם:

"כידוע, העולם לא הסכים עם הרמב"ם" בענין זה. הרמב"ם הולך כאן בחדות נגד המנהג של להישען על צדקה כדי ללמוד.

(2) "בזה את התורה" – איך התורה מתבזה?

כאשר במקום לתת צדקה לחולה, הולכים לתת כסף לאנשים שלומדים תורה – התורה הופכת לסוג של "קבצנות", וזה ביזיון לתורה עצמה. בעלי התורה הופכים ל"מי שדורשים" – במקום אנשים מכובדים.

(3) "וכבה מאור הדת" – יותר מסתם תורה:

זה יותר מ"דת" ברחב – זה הופך לכך שבעלי התורה הם אלה שדורשים, וזה פוגע בכל המראה של הדת.

(4) ביקורת הרמב"ם על הגאונים:

הרמב"ם "מאוד לא אהב" את המנהג של הגאונים, שדרשו כסף והיו "תובע בפה". כאשר הגיעה שאלה לגאונים, היו צריכים לשלוח כסף כדי לקבל תשובה. הרמב"ם רואה זאת כ"קבלת מתנות" – וזה מקור הביזיון. העולם רואה שהלומדים הם "מנצלים" – הם באים עם איסורים והלכות, ודורשים עוד כסף גם, אפילו "בכוח", לא רק "כנבך".

(5) "גורם רעה לעצמו" – שני פשטים:

(א) הוא הורס את נפשו – הוא הופך לבעל מידות רעות דרך העובדה שהוא תלוי באחרים.

(ב) הבני יששכר (באגרא דפרקא) כותב בחדות: רבי ש"תובע בפה" מאבד את כל מדרגותיו. הוא הכיר יהודים גדולים שונים שהתחילו לבקש כסף מחסידים, ו"ונסרוקנו מכל וכל" – הם הפכו ל"קרח ריק". זה ה"גורם רעה לעצמו".

(6) "ונוטל חייו מן העולם הבא" – המנגנון:

היסוד הוא "לפי שאסור ליהנות מדברי ת

כן את שמונה השעות שלו – בא יום שזה לא הולך, הוא מרגיש עייף. אז לא אומרים "לך לישון", אלא: אלה ניסיונות, דחוף את זה. זה לא סיגופים – זה רק לא לוותר.

6 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ח' – שכר ועונש:

הרמב"ם בהלכות תשובה סובר ששכר ועונש הוא רק בדיעבד, לכתחילה צריך ליהנות מהלימוד. זה מתאים לפירוש: הוא לא מתכוון שזה חייב להיות קשה, אלא שכשזה קשה לא צריך לוותר.

7 "אל תאמר לכשאפנה אשנה" – שוב:

אדם עושה חשבון – אני צריך ללמוד 25,000 שעות, היום אוריד שעה, אשלים את זה איפשהו אחר. זה ה"לכשאפנה אשנה". לאדם תמיד יהיו תירוצים, אל תיתן להערים עליך – מה שהקביעות שלך היא, זה לא מוותרים.

[דיגרסיה]: לפעמים דווקא ביום שאדם עייף יש לו עיון טוב יותר, זו סגולה מיוחדת. בדרך כלל צריך לישון טוב וללמוד, אבל אם זה יום קשה, יש גם בזה איזושהי סגולה.

הלכה ו': עצות איך תורה תתקיים

א) ללמוד בבית הכנסת – לא לשכוח ברית כרותה לכל הלומד תורה בבית הכנסת שלא ישכח מהרה.

פשט

מי שלומד בבית הכנסת (בית המדרש) לא ישכח במהירות.

חידושים

1) בית הכנסת פירושו ברבים:

אולי "בית הכנסת" פירושו שלומדים ברבים, עם אנשים נוספים, ולכן לא שוכחים – כי הלימוד עם אחרים נותן יותר חיות, צריך לומר את זה בקצרה לתלמיד, ואז זוכרים את זה.

ב) ללמוד בצנעה – מחכים

וכל הלומד בצנעה מחכים, שנאמר "ואת צנועים חכמה".

פשט

מי שלומד בצנעה נעשה חכם (מחכים), אבל לא בהכרח יזכור.

חידושים

1) שתי מדרגות – בקיאות ועיון:

"בית הכנסת" = לא לשכוח (בקיאות/שינון), "בצנעה" = מחכים (עיון). כשלומדים לבד אפשר להיכנס יותר לעומק, לא מתבלבלים, חושבים אם אומרים נכון. אבל כשלומדים עם מישהו, לומדים עם יותר חיות וזוכרים את זה.

2) שתי עצות לכל סוגיה:

כל סוגיה צריך ללמוד פעם אחת לבד היטב בעיון (בצנעה – מחכים), ואחר כך ללמוד עם חברותא (בית הכנסת – לא לשכוח).

3) פירוש אלטרנטיבי – "בית הכנסת בצנעה":

אולי "בצנעה" פירושו שהולכים לבית הכנסת כשהקהל לא מתפלל, ונמצאים שם לבד.

4) המסר הכללי – לא לחפש תירוצים:

כל שלוש העצות באות לומר: אל תחפש תירוצים. לא שאתה חייב דווקא להיות בקהל שלך (בית הכנסת), אתה יכול גם ללמוד בצנעה בבית. לא שאתה חייב דווקא חברותא – לבד זה גם טוב.

ג) משמיע קולו – תלמודו מתקיים

כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש מהרה הוא שוכח.

פשט

לוקחת את המיקוד המנטלי כמו עסקים, שבהם צריך לחשוב ולתכנן כל הזמן.

12) קשר לאמוראים:

הרבה מהאמוראים היו להם עבודות. קודם (שני פרקים אחורה) הרמב"ם התכוון לומר שאפילו עם עבודה אפשר ללמוד; עכשיו הוא הולך לומר שזה באמת היה המנהג הלכתחילה לעבוד.

13) "כבוד וטובה" – "יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב":

ה"כבוד" כאן אינו הכבוד החיצוני שמקבלים מהעולם, אלא הכבוד האמיתי. ה"טוב" שייך ממש לעולם הבא, כי בעולם הזה אין באמת שום טוב – רק עולם הבא הוא "שכולו טוב".

[הערה על מוסדות]: ביקורת הרמב"ם היא על האדם הבודד שנשען על אחרים, לא בהכרח על מוסד שתומך בלימוד. הרמב"ם גם הכיר את המוסד של ישיבה – זה "דין אחר".

הלכה ה': "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן"

אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא בעלי שלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנה לעיניו ולעפעפיו תנומה.

פשט

תורה לא מתקיימת – לא מצטברת לאוסף גדול – אצל מי שעושה זאת בקלילות. רוצים שאדם ילמד כל יום, יחזק את כל מה שהוא כבר יודע, וכך יגדל לתלמיד חכם גדול. מי שלא מתאמץ – בסוף ימצא אחד מהתירוצים שתוארו קודם.

חידושים וביאורים

1) "ממית עצמו עליה" – לא סיגופים, אלא לא לוותר:

הרמב"ם בהלכות דעות מדבר בחזקה נגד סיגופים, צריך לישון מספיק, לאכול מספיק. איך זה מתאים עם "ממית עצמו" ו"לא יתן שנה לעיניו"? התירוץ: הרמב"ם לא מתכוון שצריך לעשות סיגופים. הוא מתכוון רק שכאשר אדם ישן כן את שמונה השעות שלו, אבל פתאום בא יום שהוא עייף, שזה לא הולך כל כך טוב – לא יאמר "היום אני לא הולך ללמוד". ה"ממית עצמו" הוא לשון גוזמא שפירושו: דחוף את זה, אל תיתן לניסיונות להערים עליך.

2) פירוש הרמב"ן – "המצער גופו תמיד":

הרמב"ן מפרש "ממית עצמו" שהוא מצער את גופו, הוא לא נותן שינה לעיניו. יכול להיות שתלמיד החכם ישן שבע שעות במקום שמונה כי הוא צריך לסיים מסכתא, יש לו חוב – אבל זה לא שיטה עקרונית של סיגופים. הרמב"ן גם אומר ש"ממית עצמו באהלי החכמה" פירושו שהוא לא חי בנוחות.

3) "התרפית ביום צרה צר כחך" – הפסוק של שלמה:

אם אתה מתרפה ביום צרה – יום קשה, כשאתה לא רוצה ללמוד – "צר כחך", כוח התורה שלך נחלש.

4) "חכמה שלמדתי באף עמדה לי" – החיזוק של ימים קשים:

חז"ל מפרשים: התורה שלמדתי אפילו כשבא לי בחרון אף ובצער – "עמדה לי", זה נשאר. אדם חושב שלימוד צריך להיות קל, כמו כתר תורה, וכשהוא רואה שזה קשה, הוא נשבר. אומרים לו: זה נעשה ככה, אפילו עסקים לא תמיד הולכים קל, יש תקופות. אפילו כשבא יום של מריירות – התחזק, כי זה החלק שצריך להיות.

5) התירוץ לסתירה עם הלכות דעות:

הרמב"ם לא מתכוון שלא צריך לישון. אפשר ללמוד שתיים עשרה שעות ביום (שנשארות אחרי הורדת שמונה שעות שינה). אבל אפילו אדם שישן

העיקר של "בלילה" הוא כש"הטלפון לא מצלצל, אין טלפון" – זמן בלי הפרעות. הרב מבעלז ידע לסגור את החלונות באמצע היום ולעשות שזה "לילה". עבורנו היום, כשאפילו בלילה יש התראות, צריך "לעשות את הלילה" – להתנתק מכל ההפרעות. "כל עצמותי תאמרנה" – צריך להפוך כמו "פגר" לעולם, לכבות את כל ההתראות, כדי לוכל ללמוד בריכוז.

6) "מי שרוצה לזכות" – לא לכל אחד:

הרמב"ם אומר "מי שרוצה לזכות בכתר התורה" – זה לא לאדם רגיל, אלא למי שרוצה ספציפית לזכות בכתר תורה.

ה) "אין גורן של תורה אלא בלילה"

אמרו חכמים, אין גורן של תורה אלא בלילה, שנאמר "קומי רוני בלילה".

פשט

חז"ל אומרים שה"גורן" (אסם) של תורה – האוסף הגדול של ידע תורני – נבנה רק דרך לימוד בלילה. הפסוק "קומי רוני בלילה" נדרש: "רוני" דומה ל"גורן" (אנגרמה/משחק מילים).

חידושים

1) "גורן" – איך נעשה ערימה גדולה של תורה:

"גורן" הוא איפה שאוספים את כל התבואה. כך גם רוצים שתורה תהיה "אוסף גדול" – לומדים ולומדים עד שיש "ערימה ענקית". דוגמה מציאותית: פוגשים בחור או יונגרמן בן שמונה עשרה שבישיבה משלוש עשרה, והוא אומר "יש לי שישה דפים כאן, וארבעה דפים כאן." איך נעשית ערימה כזו? דרך לימוד בלילה – "אין גורן של תורה אלא בלילה".

2) היסוד של קביעות שיעור:

"זה בטוח לאנשים, הדבר שהורג את הלימוד הוא תמיד היום, אין יוצא מן הכלל." על יסוד זה הרמב"ם בנה את הלכותיו.

1) "חוט של חסד נמשך עליו ביום"

שנאמר "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי." כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום.

פשט

מי שלומד תורה בלילה, נמשך עליו "חוט של חסד" ביום. "ובלילה שירה עמי" – בלילה הוא לומד תורה (שירה = לימוד), לכן "יומם יצוה ה' חסדו" – ביום השם שולח לו חסד.

חידושים

1) חוט של חסד – ברכה מעשית בפרנסה:

"חוט של חסד" יכול לומר שביום, כשהלומד עוסק קצת בפרנסה, יש לו חסד – "הוא לא צריך לעבוד קשה מדי, הוא לא צריך לעבוד הרבה". זה מתאים לשיטת הרמב"ם שתלמיד חכם עובד קצת ביום ולומד את רוב הזמן.

2) "שירה עמי תפלה" – צריך את שניהם:

הפסוק אומר "שירה עמי תפלה לאל חיי" –

זה שניהם, שירה (לימוד תורה) ותפלה. בלילה צריך את שניהם.

ז) "כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו"

כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו.

פשט

בית שלא שומעים בו דברי תורה בלילה – "אש אוכלתו", אש אוכלת אותו.

חידושים

1) מדוע כתוב "בית" (בית)?

בלילה נמצאים בבית. לכן המאמר מדבר על "בית" – בבית יהודי, בבית של תלמיד חכם, צריך להישמע תורה בלילה. "הקירות צריכים לקבל יופי." זה גם נותן הבדל: בלילה לומדים בבית לבד, וביום לומדים בבית המדרש.

2) פירוש חסידי – שכינה או תאוה (מהרש"א בנגמרא):

מי שלומד בקול, לימודו מתקיים. מי שלומד בשקט (בלחש), שוכח מהר.

חידושים

1) המעשה עם ברוריה (עירובין):

ברוריה פגשה תלמיד שלמד בלחש, נתנה לו בעיטה ואמרה: "ערוכה בכל ושמורה" – אם זה ברמ"ח אברים זה שמור. בשביל זה היא הייתה צריכה לתת לו בעיטה – כי סתם במילים הוא לא היה מרגיש את זה ברמ"ח האברים שלו.

2) "משמיע קולו" זה יותר דין של שינון:

להגיד בקול זה יותר דין של לזכור (שינון/בקיאות), לא של להבין. שומעים את זה בקול שלך, האוזן שומעת את הקול שלך, וזה הופך לחלק ממך. זה דומה ל"affirmations" – כשאומרים דברים בקול זה חזק יותר.

3) "משמיע קולו" מתאים ל"בית הכנסת":

בשניהם הענין הוא לא לשכוח (שינון/בקיאות). "בצנעה" הוא ענין נפרד – מחכים (עיון). יכול להיות שנעשים חכמים אבל שוכחים – שתי מדרגות נפרדות.

ד) ללמוד בלילה – "רוב חכמתו של אדם אלא בלילה"

אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיוצא בהן, אלא בדברי תלמוד תורה ודברי חכמה.

פשט

מצוות תלמוד תורה היא ביום ובלילה (מפרק א' – "והגית בו יומם ולילה"). אבל העיקר של "רוב חכמתו" מושג רק בלילה. לכן, מי שרוצה לזכות ב"כתר התורה" צריך לשמור על כל לילה ולא לאבד אפילו אחד על שינה, אכילה, שתייה, או שיחה.

חידושים

1) "רוב חכמתו" – לילה פירושו לא רק יותר שעות, אלא מדרגה גבוהה יותר של לימוד:

הטעם הפשוט למה לילה טוב יותר ללימוד הוא כי אין טרדות – אין הפרעות. אבל פשט עמוק יותר: לשון הרמב"ם "רוב חכמתו" ו"דברי חכמה" יכול לרמוז על חכמת הנסתרות – הפרד"ס, החלק השלישי של תלמוד תורה שהרמב"ם הגדיר קודם (בפרק א') כ"פרדס" (מעשה בראשית, מעשה מרכבה). "דברי חכמה" כאן אינם רק הלכות – זה החלק העמוק יותר של תורה שלומדים בצנעה, לבד, לא עם חברותא. זה מתאים לכלל "אין דורשין... אלא בצנעה" – לומדים נסתרות בצנעה, ולילה בבית הוא הזמן הטבעי לכך.

2) "יזהר בכל לילותיו" – ארבע השעות בין שינה יקרות:

הרמב"ם לא מדבר על לא לישון בכלל. אלא, ארבע השעות שיש בין שינה ללא-שינה – כש"זה ממש זמן טוב" – צריך להחזיק בהן יקרות, כי "זה לא חוזר, אין כל כך הרבה שעות כאלה ביום ובחיים".

3) "בלילה" – אולי הרמב"ם מתכוון לשעות המוקדמות של הבוקר:

"בלילה" יכול אולי לומר את השעות המוקדמות ביותר כשמתעוררים, עוד לפני שמאיר היום. זה היה מתאים להלכות הבריאות של הרמב"ם עצמו (הלכות דעות) שבהן הוא אומר שצריך ללכת לישון מוקדם ולהיות ער מוקדם מספיק לפני שמאיר היום. כך "בלילה" היה אומר את השעות לפני עלות השחר – כשעדיין חושך אבל כבר מנוחים.

4) לילה כ"מצב נפשי" – סוגים אחרים של השגה:

לילה ויום אינם רק זמנים שונים – הם "מצבי נפש שונים". ביום יש בהירות מסוימת, אבל בלילה יש יצירתיות מסוימת. המוח "משיג אחרת" בלילה. לכן אדם צריך ללמוד באופנים שונים: עם חברותות, לבד, אצל רבי, ביחידות, ביום, בלילה – כי "קונים תורה אחרת" בכל אופן.

5) "עשה לילה" – הדרכה מעשית להיום:

אמרו חכמים, כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני. וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר.

פשט

מי שמבטל תורה כשיש לו עושר, בסופו של דבר יבטל תורה מעוני – לא יהיו לו שיעורים. ולהיפך, מי שמקיים תורה אפילו מעוני, בסופו של דבר יקיים תורה מעושר.

חידושים וביאורים

1) קושיא: איך "סופו לקיימה מעושר" לפי הרמב"ם?

הרמב"ם אמר קודם שאסור ליהנות מתורה, אסור לקחת כסף מתומכים, צריך לעבוד בידיים, צריך "מעט עסק". אם כך, איך התלמיד חכם העני "יקיים מעושר"? מאיפה יבוא העושר?

2) תירוץ התוספות יום טוב:

התוספות יום טוב חושב שגם לאיסור "נהנה מדברי תורה" יש תנאים. למשל, אם תלמידים באים ורוצים לבנות ישיבה, והם רוצים שהרבי יהיה ברמה גבוהה יותר כדי שיוכל ללמוד – אפשר ליהנות מתורה באופן מסוים.

3) הפשט של הרמב"ם עצמו – "עושר" לא אומר עושר:

הרמב"ם אולי לא מתכוון ל"עושר" במובן של עושר גדול. "עושר פירושו שיש לו חלקה, יש לו מספיק כסף לחיות, הוא לא יצטרך להתייסר". כלומר, העסק שלו (המלאכה הקטנה שהוא עושה) יצליח מספיק שיוכל ללמוד בלי צרות. זה מתאים ל"חוט של חסד" – הוא לא צריך לעבוד קשה מדי.

4) "תחת אשר לא עבדת... בשמחה ובטוב לבב מרב כל" – הפסוק של תוכחה:

הפסוק מדברים כ"ח:מ"ז-מ"ח מובא כמקור למאמר חז"ל: כאשר עדיין היה לך "מרב כל" – כשעדיין היה לך הכל – ולא עבדת את ה' בשמחה, יהיה לך ההיפך: "ועבדת את אויביך... ברעב ובצמא ובערום ובחסר כל" – גם להתייסר, גם לשרת את אויביך. זה "מבטל מעושר סופו לבטלה מעוני".

5) "למען ענותך למען היטיבך באחריתך" – להיפך, כשלומדים בהכנעה:

כשלומדים בהכנעה – "למען ענותך" (שמתפרש לשון ענוה/עני) – ה' יעשה שזה לא יהיה קשה. זה "מקיים מעוני סופו לקיימה מעושר".

6) קשר ל"אם אין קמח אין תורה" (אבות ג' י"ז):

הכוונה העיקרית של "אם אין קמח אין תורה" היא מה שהרמב"ם מדבר כאן – שהסכנה העיקרית של עוני היא "לבטלה מעוני", הולכים להיות כל הזמן עני ולכן לא ללמוד. זה ה"אם אין קמח אין תורה" – בלי פרנסה נופלת התורה. אבל העצה היא: עדיף שתלמד עכשיו באמת בעוני, "עד בעוני", כי "בסוף יהיה הרחבה, בסוף יבוא הכבוד, בסוף יהיה כסף, בסוף יהיה הכל". כלומר, התורה עצמה מביאה בסוף את הקמח – "זה כתוב בתורה כבר".

7) היסוד של ניסיון:

עוני אינו רק עונש אלא ניסיון – "כשה' עושה ניסיונות והוא נתן עוני, הוא נתן קשיים" – והתגובה הנכונה היא להמשיך ללמוד, לא לוותר, כי התכלית היא "חידוש של חסד" ו"הרחבה" שבאה באחריתך.

8) שני צדדים של הענין – מרוב כל לעומת מעוני:

אנטיזה ברורה: כשהיה "מרוב כל" – כל האפשרויות ללמוד תורה ולעבוד את ה' – ולא ניצלו את זה, זה עונש: צריך גם להתייסר וגם לעבוד קשה לאויבים. אבל כשלומדים דווקא בעוני – "למען ענותך" – אז זה ניסיון מה', והשכר הוא "למען היטיבך באחריתך" – בסוף באה הרחבה וטובה.

כאשר יהודי נמצא בבית בלילה, אם יש דברי תורה, השכינה אצלו בבית. אבל אם אין דברי תורה בלילה, מה יש בלילה? תאווה. "אש אוכלתו" – אש התאוה אוכלת את הבית.

3) "אש אוכלתו" – לא ממש, אלא "ראוי לו":

זה לא אומר ממש שהבית ישרף. "ראוי לו" – הוא ראוי לכך. אין לו את "חוט של חסד", אין לו את השמירה. גם פשט מחייב: אם האבא ער בלילה (כי הוא לומד), ומתחילה שריפה בבית, הוא יכבה מהר כי הוא ער.

הלכה י"ב: "כי דבר ה' בזה" – מי שהפסיק ללמוד

"כי דבר ה' בזה ואת מצוותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא." ... אפילו מי שלא למד כלל... ואף על פי שאינו עוסק הוא גם כן בכלל "דבר ה' בזה". ואף מי שקרא ושנה ופירש להבלי העולם והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל "כי דבר ה' בזה".

פשט

הרמב"ם מביא את הפסוק "כי דבר ה' בזה" על שתי קטגוריות: (א) מי שבכלל לא למד בחייו – "לא למד כלום"; (ב) מי שכבר "קרא ושנה" (למד מקרא ומשנה) אבל אחר כך "פירש להבלי העולם" – הלך להבלי עולם, "והניח תלמודו בוית חשוכה" – עזב את לימודו בפניה חשוכה.

חידושים וביאורים

1) הסדר של סוף הפרק – ניסיון וחיזוק:

הרמב"ם בשתי ההלכות האחרונות של פרק ג' מתאר מהלך: מי שמקדיש את עצמו לכתר של תורה, לפעמים יש לו ניסיון ללכת. הרמב"ם עושה שניהם: (א) הוא מזהיר שלא ללכת, ו-(ב) הוא נותן חיזוק ש"דרכה של תורה" – זה לא יישאר תמיד קשה, זה יהיה קל, זה יהיה טוב יותר, ויקבלו ברכות על כך.

2) "קרא ושנה" – מה זה אומר?

"קרא" פירושו מקרא, "שנה" פירושו משנה (או אולי דרשה). אבל האדם לא עשה את החלק השלישי – חלק התלמוד, שהרמב"ם מגדיר כמעשה מרכבה/פרד"ס. הוא עשה רק "קרא ושנה" – מקרא ומשנה – אבל לא הגיע לחלק הגבוה ביותר.

3) "קרא ושנה ופירש" – בוזה דבר ה' גדול יותר:

המקרה השני – מי שכבר "קרא ושנה" ואחר כך הלך – הוא "בוזה דבר ה'" גדול יותר ממי שבכלל לא למד. למה? כי "אתה כבר יודע מה זה". לשון הרמב"ם "כשיודע ומכיר" – הוא כבר יודע והוא כבר מכיר את ערך התורה, ובכל זאת הוא הולך. זו אזהרה חזקה: "כל מי שהלך לישיבה הוא קרא ושנה, ואפילו לא יודעים" – לא יודעים כמה אחריות כבר יש.

4) "אינו עוסק" – אולי זה לא אומר סתם לימוד:

אולי "אינו עוסק" לא אומר סתם לימוד, אלא "לעסוק" בדרך של כתר התורה – המהלך הגבוה יותר. מי שיכול להגיע למדרגה הגבוהה של תורה "ואינו עוסק" – זה גם "דבר ה' בזה".

5) מציאות מעשית – חתונה ועסקים:

"זה אומר מי שלמד בישיבה, הוא כבר קרא ושנה, ואחר כך יש לו חתונה והוא הולך להיות עסוק בעסקים, הוא כבר פירש, הוא בוזה דבר ה'".

הלכה י"ג: "כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני"

תמלול מלא

דובר 1: כן, טוב, אנחנו בפרק השלישי של הלכות תלמוד תורה בספר המדע.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג' – כתר תורה

הקדמה: המהלך של שלושת הפרקים

דובר 1: לא. לכל היהודים יש כתר שיש את זה לכהנים, או שיש את זה למלכות, או המלך האחד.

דובר 2: זו משנה, נכון? רבי שמעון אומר שלושה כתרים, המשנה במסכת אבות.

דובר 1: כך עומד הלשון שם.

דובר 2: אה, שם לא עומד נכתרו ישראל. אולי פירוש הרמב"ם על המשנה הוא כך?

דובר 1: הייתי אומר, יש ליהודים, ובין היהודים יש שלושה סוגים, אפשר לומר, שלושה סוגי עילית, כן? שלושה סוגי...

דובר 2: תראה, הוא מביא פירוש המשניות, שיש שלושה כתרים, ובין היהודים יש את אלה שתופסים את הכתר. כלומר, הכתר של מלכות ניתן לעם, והאחד שנבחר, הוא נבחר לשאת את הכתר.

דובר 1: אמור טוב, יש דבר כמו שצריך להיות אנשים שיהיו שליחא דרחמנא, שליחא דדן, שליחא דרחמנא, ובחרו כאן את שבת לוי. אמור טוב, יש שלושה סוגי אנשים גבוהים יותר, או בעלי כתרים, אנשים נבחרים, כן. כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות.

כתר כהונה וכתר מלכות – לא זמינים

דובר 1: אומר הוא, **כתר כהונה זכה בו אהרן**, אהרן זכה, **שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם**. אהרן זכה, ואחר כך זה עובר כירושה לילדיו אחריו, ברית כהונת עולם, כהונה נצחית.

דובר 2: כאן זה עומד על פנחס, מעניין.

דובר 1: כן, זה עומד כבר בפסוקים ממש השבוע, כמו תצווה וכי תשא, שעומד כבר גם שהוא נותן את זה לאהרן, והיתה לאהרן ולזרעו אחריו, כן, בנים אשר יהיו אחריו.

דובר 2: כן, שם אתה רואה שזה עומד כאן.

דובר 1: כן, כאן עומד הלשון ברית כהונת עולם.

כתר מלכות זכה בו דוד, דוד המלך זכה לכתר מלכות, **שנאמר**, הוא זכה לדורות, אומר הוא כאן.

דובר 2: זה בכל זאת, זה בכל זאת כל אחד יכול היה להיות מלך, אבל אהרן זכה לדורות, ודוד זכה לדורות.

דובר 1: **שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי**. אז השניים כבר לא זמינים. אתה מחפש כתר, לך תחפש הלאה.

כתר תורה – מונח לכל

דובר 1: מה כן זמין? **כתר תורה**, הכתר של תורה, **הרי מונח ועומד**, הוא מונח ועומד, הוא זמין, **מונח לכל**. מונח ועומד ומוכן, שלושה לשונות לכתר השלישי. לכל.

דובר 2: מה הלשון של המשנה? כתר תורה מונח לכל.

דובר 1: **שנאמר**, והוא מביא גם על זה פסוק, **תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב**. זו ירושה לכל היהודים, כל היהודים יכולים לרשת אותה, אחרת משני הדברים האחרים.

דובר 2: מה זו ירושה שהולכת עם המשפחה, האם זו מורשה לכל כלל ישראל.

דובר 1: **כל מי שירצה יבוא ויטול**, כל מי שרוצה לקחת יכול לבוא לקחת.

דובר 2: כי הוא אומר כך, מורשה קהלת יעקב, אם כל היהודים ימסרו את עצמם, יזכו ממש וימסרו את חייהם לזה, כל היהודים יוכלו לקבל את הכתר. אבל בדרך כלל הדרך היא לא כך, זה באמת רק היחידים שנושאים את הכתר, הבוודים זוכים לכתר תורה.

דיון: מה פירוש "מונח לכל"?

דובר 1: זו לא בעיה כזו, צריך להחזיק בבעיה ההיא עם עצמו. זה מה שהרבה אנשים... אני אומר, הלשון היא כך, מונח לכל. זה קיים, אתה לא יכול לומר למה אני לא תלמיד חכם כזה, כי לא ירשתי את זה.

עד כאן למדנו את עצם מצוות לימוד התורה, שכל יהודי חייב ללמוד תורה, ולמדנו בפרק ב' על מצוות החינוך של לימוד תורה, איך לומדים תורה עם ילדים, או על כל פנים מצוות לימוד התורה לילדים.

כאן נלמד משהו אחר לגמרי. אפשר לקרוא לזה, אפשר לומר כך, עכשיו שאני מבין, אפשר לומר כך: פרק א' עמד, כן, כמו שאתה אומר, שצריך ללמוד את התורה, כל יהודי צריך ללמוד את כל התורה אולי אפילו. פרק ב' הוא איך הסדר הרגיל, כל אחד הולך ללימוד תינוקות והולך לחדר.

עכשיו נלמד את הסדר הלא רגיל. כלומר, יש לך ילדים שהולכים לחדר, לחדר הולך כל אחד, אבל לא כל אחד זוכה לכתרה של תורה, שהרמב"ם קורא לזה כאן. יש רמה חדשה של להיות תלמיד חכם אמיתי, ועל זה ננסה לדבר בפרק הזה.

כן, והפרק דורש מהרמב"ם הרבה מאוד. ויכול להיות שזה מחובר לשניים הראשונים, כמו שקודם צריך ללמוד, קודם כל יהודי צריך לדעת ללמוד משהו, או כמו שהוא אומר, ללמוד כל התורה כולה, ובוודאי ילדים צריך ללמד, כי אנחנו עדיין לא יודעים מי הוא זה שיזכה לכתר תורה. אז כל אחד צריך לנסות.

בסופו של דבר יהיו רק היחידים, היחידים אשר ה' קורא, השרידים אשר ה' קורא, כמו שהרמב"ם קורא להם, שיהיו ממש תלמידי חכמים גדולים. אבל אני חושב שיש גם נחמה לכל אחד, כל יהודי ינסה. בסוף לא תזכה לכתר תורה, אז מה הפסדת? למדת כמה שנים תורה? יש לך קצת עם הארצות, אתה באמת לא נעשית תלמיד חכם, אבל יש לך קצת ידיעת התורה.

הלכה א': שלושת הכתרים

דובר 1: כן, נו. אומר הרמב"ם, **בשלושה כתרים נכתרו ישראל**.

ונוסיף לזה, עוד דרך שאפשר להבין את כללות הפרק היא כמו שלמדנו דומה, כלומר, ראינו דבר כזה דומה ב... איפה ראינו את זה? בהלכות דעות, נכון?

ראינו שיש דעות שהן לכל אחד, כל אחד צריך לעשות. אחר כך יש "כשם שהחכם ניכר", כאן יש גם כך צרכי היחיד בהנהגותיו וכו', יש עוד רמה שנעשתה לא לכל אחד, היא נעשתה למי שמחזיק במדרגה.

אותו דבר בתורה יש מה שכל יהודי חייב, מה שלמדנו, אחר כך יש, אי אפשר לומר שאף אחד לא פטור מזה, אבל יש רמה שהיא ליחיד סגולה, למי שהוא תלמיד חכם אמיתי, יש לו סוג אחר של הלכות, סוג אחר של סדר.

דובר 2: אתה אומר כמו שהפרק הראשון הוא דרך המצווה של תורה, וכאן מדברים על לכת לשלמות של תורה, כמו לענין דרך ה', דרך המצווה.

דובר 1: כן, הנושא של דרך המצווה הוא קצת יותר מסובך, אני חושב, אבל מה שהעולם קורא דרך המצווה, אבל מה באמת דרך המצווה אני לא יודע. אני חושב שזה טמון כבר במילה כתר תורה. כתר הוא לא משהו שכל אחד הולך. כששולחים הביתה כיתה שלמה של ילדים עם כתר נייר, זה בדיחה, כי כתר אמיתי כל הרעיון שלו שרק אחד מכמה מאות אלף אנשים הולכים עליו.

אז יש דבר כמו כתר של תורה. לכל אחד יש קצת תורה, אבל יש אחד ששמים עליו כתר, כי הוא הגיע לשלמות של תורה.

אומר הרמב"ם, יש שלושה כתרים שיש ליהודים. **שלושה כתרים נכתרו ישראל**, כן?

דובר 2: כן, כן, היה בריא.

ארבע ההלכות הראשונות: הדבר כתר תורה

דובר 1: הארבע... ואני חושב שבדפוס זה הכל כמו שתיים שלוש הלכות, חילקתי את זה הרבה יותר לפי החלוקה האמיתית, אבל ארבע ההלכות הראשונות כאן הן פשוט לספר שיש את הדבר כתר תורה.

אז יש שלושה כתרים, שלושה כתרים שהיהודים הוכתרו בהם, **כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות**.

דובר 2: אז נכתרו ישראל פירושו כמו שהכתר שהמלך הולך הוא כמו הכתר של העם, או איך?

דובר 1: זה אפילו לא סתם, חוץ מזה שמדברים סתם על מלך, אומרים שמלך צריך נותן עצה, הוא צריך להיות לו חוקים מהחכמים. יכול אחד לומר, מה זה אומר, כהן גדול יש לו יותר קדושה, זה עומד בכל זאת בתורה? על זה הוא מביא כבר דבר יותר רדיקלי שהוא הולך להביא מהחכמים, כן? **"אמרו חכמים: ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ"**.

דובר 2: על מה מדברים שם? בענין קדימה של לתת צדקה ל? על מה הוא מדבר? קודם, באיזה מין ענין הוא מדבר? לענין כבוד, לכבוד?

דובר 1: לא, הרמב"ם מביא את זה כאן לענין... זה חשוב, אבל מה נאמר פשוט הלכה... זו משנה בהוריות קטע, זה מדבר על... זה מדבר על... זה מדבר על להציל.

ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ (המשך)

אלא מאי, אתה לומד מכאן, כתר תורה גדול מכתר כהונה ומלכות, הוא גדול יותר מכתר כהונה ומלכות. כאן זה אפילו, זה לא סתם חוץ מזה שמדברים סתם על מלך, אומרים שמלך צריך נותן עצה, הוא צריך את החוקים מהחכמים.

יכול אחד לומר, מה זה אומר, כהן גדול יש לו יותר קדושה, הוא עומד בכל זאת בתורה? על זה, כאן בא כבר דבר הרבה יותר רדיקלי שהוא הולך להביא מהחכמים. **אמרו חכמים, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ.** על מה מדברים שם, לענין קדימה של לתת צדקה ל? על מה הוא מדבר? קודם באיזה מין? לענין הצלה. לא לענין כבוד, לכבוד? לא, לא, הרמב"ם מביא את זה כאן לענין שזה חשוב, אבל המשנה בהוריות אומרת, זה מדבר על להציל, מי קודם להצלה. קודם היא הלכה אמיתית, קודם היא קדימה בפיקוח נפש, כך אני חושב מדברת הוריות. **"איש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה וכו'".** זה מדבר להחיות, להציל מצרה, אם אפשר רק להציל אדם אחד מה... הלוואי שלא יהיו דברים כאלה, אבל אם נעשית צרה גדולה כזו, אפשר רק להציל אחד, צריך להציל אחרת את הממזר תלמיד חכם מאשר את הכהן גדול עם הארץ. למרות שכמו שעומד קודם במשנה, ישראל וממזר מצילים את ישראל לא את הממזר, אבל אם הממזר הוא תלמיד חכם, הוא קודם.

אז ממזר, אפילו הוא ממזר, יש לו בכל זאת את הדבר הכי מביש, אני מתכוון לומר מבחינת משפחה, אבל הוא גדל כתלמיד חכם, הוא זכה לכתר של תורה, הוא נושא כתר גדול יותר מהכתר של הכהן. לכהן יש בכל זאת את כתר כהונה, אבל כתר תורה גדול יותר. אז ממזר תלמיד חכם חשוב יותר מעם הארץ שמגיע ממשפחה מאוד גדולה והוא נעשה הכהן גדול. **שנאמר יקרה היא מפנינים**, דרשו חז"ל הפירוש הפשוט פירושו יקרה היא מפנינים שהתורה יקרה יותר מפנינים, מאבנים יפות. אבל חז"ל אומרים, **יקרה היא מפנינים, אל תקרי מפנינים אלא מלפני ולפני**, שפנינים יהיה לשון כפול, כמו חומר, פני פנים, פנינים, שתורה חשובה יותר מלהיכנס לפני ולפנים, מהכהן גדול שיכול להיכנס לדבר המיוחד. זה כבר דבר חד מאוד, לא רק שהמלכים, הכוח החילוני, יש לו כוח, הוא יכול לעשות את המלחמות והכל, התורה חשובה יותר, אפילו הכהן גדול שהוא עושה את העבודה ביום כיפור וכל אחד יודע איזו מדרגה גדולה זו, לפני ולפנים, הוא עושה, הוא מכפר על כל היהודים, ממזר איפשהו שיועד ללמוד עומד גבוה יותר ממנו, ואפילו ההלכה אומרת שנותנים לו את הקדימה לגבי דברים אחרים.

אני מעיר שזה יפה מאוד, אומרים את הלפני ולפנים כמשל, כי התורה מונחת בכל זאת ליד הארון, כן? הכהן גדול נכנס פעם בשנה, אבל התורה מונחת שם כל השנה. יש מחלוקת אם זה בארון, זה היה ליד הארון, אבל הארון מונח שם. אבל דרך אגב, רואים שיש דבר מעניין גם, שממזר יכול להיות תלמיד חכם. כמו שנראה מאוחר יותר, כל יהודי יכול להיות תלמיד חכם. אוי, הוא ממזר, הוא בא נבון מהמקום החלש ביותר, אבל זו בחירה, אדם יכול, אם הוא ישקיע את הכוחות, הוא יכול להיות תלמיד חכם והוא החשוב ביותר.

אבל כאן העיקר, הכוונה העיקרית היא לומר את החידוש הגדול, שגם יש כתר תורה, גם הוא מונח לכל, וגם, אני יכול אפילו לומר, אם הוא מונח לכל,

אדם צריך להיות כנה עם עצמו, למה אני לא תלמיד חכם כזה? כי לא הלכתי לקחת את הכתר. הלכתי לקחת קצת, הלכתי ללמוד קצת תורה, לצאת ידי חובת היסודות של להיות חיים תורניים, אבל כתר תורה, שפירושו ללכת ללמוד עם מסירות נפש אמיתית ולזרוק את כל שאר הדברים, הבל הבלים, על זה עדיין לא החלטתי שזה שלי.

נכון. אז, מונח לכל לא אומר שלא צריך לנסות להשיג. מונח לכל לא אומר שכל אחד יש לו את זה, או שכל אחד יכול לקבל את זה. יכול אפילו להיות שזה לא אפשרי במציאות שכל אחד יקבל את זה. צריך להיות בכלל ישראל גם עובדי אדמה, צריך להיות שיש עבודות אחרות. לא יכול להיות שרק כל אחד יהיה תלמיד חכם. כל אחד יכול אם הוא רוצה, אם יש לו את הכלים הנכונים, אולי הוא צריך את זה.

דובר 2: ואפילו אם כל אחד היה הולך לקחת את כתר תורה, עדיין היה כתר תורה. מי שהוא תלמיד החכם הגדול ביותר היה נושא את כתר תורה. לא היה... זה הנבחר, הגדול ביותר הוא כתר תורה.

דובר 1: הייתי אומר, אם אתה שואל מה היה כשכל אחד... יכול להיות שהיו דורות שהמון העם הפשוט היה כמו תלמיד החכם הגדול של דור מסוים, אבל באותו דור היו גם היחידים שנשארו את כתר תורה.

אני לא חושב שזה יחסי. כתר תורה לא אומר מי שהוא תלמיד החכם הגדול ביותר. כתר תורה הוא סוג אחר של חיים. יש מישהו שהוא נותן את כל חייו לתורה. זה, אם יש דור שכל אחד עמד, אין אפשרות כזו, זה לא מציאות שכל אחד יעשה את זה.

דובר 2: מה שאתה אומר שיש מקומות מסוימים היום שהרמב"ם עומד שכל אחד הוא מלאכה...

דובר 1: אוקיי, כשמשיח יבוא, כמו שעומד בסוף הלכות מלכים, אמת, יוכלו להיות פנויים לחכמה. אבל בינתיים, המציאות היא לא כך. אם נראה מאוחר יותר, אם אחד אומר "אני רוצה כך, ואחר יפרנס אותי", זה גם לא אומר, כי זה עדיין "אם תורתו".

וגם, דרך אגב, אפילו אם לוקחים עיר שלמה וקהילה שלמה ואומרים שהם כולם יושבים בכולל, עדיין לא אומר שכולם מוכנים לסיכונים בקריעת ים סוף של תורה. זה פשוט נעשה מנהג, מנהג של החברה, וכאן מדברים בכל זאת על משהו דבר מאוד קשה.

הלכה ב'-ד': כתר תורה גדול יותר משאר הכתרים

שמא תאמר – הראיה מ"בי מלכים ימלוכו"

דובר 1: כן, אומר הרמב"ם הלאה, **"שמא תאמר"**, אה, זה מדרש שהוא מביא? זה הכל המשך של... לא מאותה משנה, ממקור אחר ביומא.

דובר 2: כן, "שמא תאמר", אדם חשב שהכתרים הגדולים נתנו לדוד, לאהרן, והשאיירו איזה כתר קטן יותר, "שכתר כהונה וכתר מלכות גדולים מכתר תורה".

דובר 1: מה שזה לא אמת, ראייה על זה עומדת ברור בפסוק, **"בי מלכים ימלוכו"**, עם כתר תורה, הפסוקים שם מדברים על גדולת התורה. **"בי מלכים ימלוכו"**, עם כתר תורה הוא הכתר שמלכים שולטים בו, ושבו שרים, אנשים חשובים, **"יחוקקו צדק"**, עושים חוקים של צדק. **"בי שרים ישרו"**, כן, שרים... שולטים עם כתר התורה. עומד שכתר תורה הוא הכתר הגדול ביותר.

דובר 2: "ואולם", זה לומד מכאן. כי מאיפה באים החוקים של המלך? מחכם שלימד אותו שצריך לעשות את החוקים הנכונים, מלימוד התורה. זה לא רק אפילו מדרש שאני אומר, "בי מלכים ימלוכו", הדבר שהוא אומר שמלך צריך להיות לו יועץ, הוא צריך להיות לו מישהו שאומר... "לי עצה ותושיה".

דובר 1: כן, כן. כן. **"ואולם"**, אתה לומד מכאן שכתר תורה גדול מכתר כהונה וכתר מלכות, הוא גדול יותר מכתר כהונה ומלכות.

ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ

תפילה צריך ללמוד, האם זה תנוסו מנוסה וכו' וכו'. אבל ולמה אז אם אי אפשר למצוא לעשות על ידי אחרים גם זה היה צריך להידחות? למה צריך אז בכלל לעשות את המצוה ויחזור לתלמודו, אם תורה כל כך חשובה? כי מצוות צריכות להיעשות בעולם. אה. את זה אמרנו הרי, תלמוד גדול ממעשה הפשט הוא שהולכים לעשות תלמוד והולכים לדחות את כל המעשים. זה לא עובד הרי. לא, אבל אני מבין, מה עוזר מצב שני פשוט, אבל במעשה מוטל עליך גם החיוב? לא, לא, מצוות... אוקיי, בוא ננסה לעשות יותר ברור. מצוות כאן מתכוון באופן כללי. מצוות מתכוון לדברים שצריכים להיעשות בעולם. כשמדברים על תורה ומצוות, לפי מה שאנחנו מבינים בתחילת הפרק, שיש שני סוגי אנשים. יש אנשים שעוסקים במצוות, זה כמו כהן גדול, הוא עושה מצוה גדולה. ואחר כך יש אנשים שעוסקים בתורה. זה לא מצוה עליך. לא תפילה, כמו שאתה אומר, אולי תפילה צריך לחשוב. אבל כאן מדברים על מצוה, חסד. צריך לעשות הלוויית המת. המת צריך להיקבר. אז אם אחר יכול לעשות את זה, אתה עושה הרי מצוה חשובה יותר, אתה לומד תורה. אבל אם אחר יכול לעשות את זה, הדבר שקרה... לא אם המילה היא מצוה חשובה יותר. אתה עושה דבר חשוב יותר. אם זו עדיין מצוה אז זה עדיין גדול. תלמוד תורה הוא ברמה אחרת ממצוות. יש לך כאן מצוות תלמוד תורה ואתה לומד את הלכות תלמוד תורה. אבל תלמוד תורה גדול מזה. אז אם אתה יכול ללמוד תורה, המצוה יעשה אחר. אם באמת אין אחר, אז אתה חייב לעשות את המצוה. בוודאי, תורה נעשתה כדי לעשות מצוות. אבל מה זה שונה מהכלל הרגיל של עוסק במצוה פטור מן המצוה? מכל מצוה? כן, בדרך כלל עוסק במצוה פטור מן המצוה. מה זה? הממ. גם עניין. אז עושים כבר מצוה, אבל יכול להיות שתורה לא היתה באותה רמה, אותו כלל. אני חושב, אתה יודע, אתה שואל שאלה טובה. אה, הרמב"ם עצמו, הוא מביא שהרמב"ם עצמו לא ברור האם הוא כבר למד ברמב"ם שבוע שעבר. הוא אמר שאפשר ללמוד את הלשון "עוסק במצוה פטור מן המצוה"? לא ברור. יכול להיות, כאן היית יכול לחשוב, אפשר לחשוב שתלמוד תורה אין לו "עוסק במצוה פטור מן המצוה". למה לא? כי זה משהו שעושים כל החיים. "עוסק במצוה פטור מן המצוה" זה פשוט, עכשיו אני באמצע עשיית המצוה, למה אני אעזוב אחת בשביל השנייה? אבל לימוד התורה הוא סוג של מצוה שאדם היה יכול עם זה להיפטר מכל המצוות האחרות, כי הוא לומד תמיד כל חייו כדי לא לעשות שום אחת מכל המצוות האחרות.

נכון, אז היית יכול לחשוב. הוא מביא אבל כן שהרמב"ם מביא את הלשון "עוסק במצוה פטור מן המצוה" על תלמוד תורה. אולי שם זה לא מתכוון כל כך דווקא, אני לא יודע. אבל כאן לכאורה יוצא, הוא מביא כאן את ההלכה, למעשה, שאם עושים מצוה. זה מאוד מעניין, כי אולי אני רוצה לומר לך, אני חושב שזו הנקודה של כל הדבר, נכון? כי מה אולי אומר "מצוה על ידי אחרים"? אם מישוהו הוא בדיוק גבאי צדקה, כן, אין אחר שיכול להיות גבאי הצדקה, כי הוא, זו העבודה שלך, אין אחר שיכול לעשות את זה. אבל יש שאלה רחבה יותר, האם אני נדרש להיות גבאי צדקה? יש כמו חלוקת עבודות בכלל ישראל. יש מישוהו שהוא תלמיד החכם והוא בעיקר עוסק בתורה, והשני הוא העסקן. יכול להיות שההלכה שתלמיד גדול היא גם הלכה שאם מישוהו יכול להיות כתר של תורה, הוא לא צריך לדאוג שהוא צריך להיות גבאי הצדקה, שאחר יהיה גבאי הצדקה. אם הוא נמצא במקום של גבאי צדקה, הוא יצטרך להיות גבאי הצדקה, שאין אחר שיכול לעשות את זה.

אבל מבין מה אני אומר? יכול להיות שאם תופסים שתלמוד תורה הוא בחזרה של איזה סוג חיים יש לך, זה לא רק שאלה של הרגע ללכת להלוויה. אז אפשר כבר להבין שתלמיד גדול יכול לומר דבר גדול יותר, שמישהו לא צריך לדאוג אם הוא רק עוסק בתורה. הוא לא יהיה עסקן, ממילא לא יהיה אצלו הדין של "אי אפשר לעשותה על ידי אחרים", כי זה לא נוגע אליו. מהצד השני, לכאורה למשל כמו שלמדנו שהבינוני שעוסק במצוה של פדיון שבויים, הוא פטור מסוכה. נו. תורה פטרה אותו דווקא מהמצוה. אבל מהצד השני יש לתורה דבר חלש יותר כלפי מצוות, שתורה תמיד נראית כהכנה למצוות. אתה הולך ללמוד ומזכירים מה זו מצוה, תורה היא הרי על מנת

הפשט למה הוא מונח לכל? כי אף אחד לא רוצה אותו, כי הוא חלש? לא, זה דבר כזה, כמו שאתה אומר, זה באמת ובחירת, ואולי באמת בגלל זה, אני לא יודע, כי זה כוח של האדם עצמו? אני לא יודע, אבל זה דבר כזה שהוא גדול יותר משאר הכתרים.

זה מכיל בתוכו קצת דמוקרטיה, כך שלא תהיה לך טענה שכמה משפחות... הרי זו היתה הטענה של קרח, כמה משפחות תפסו הכל. אבל הדבר הגדול ביותר עדיין נשאר פתוח אפילו לממזר.

אבל צריך להבחין, זה לא פשוט שכל אחד יכול, לא דמוקרטיה שכל אחד יכול. צריך באמת... כן, אבל זה תלוי במעשיו של האדם, אפשר לומר.

אומר הרמב"ם הלאה...

אני מתכוון לומר, אפשר לראות את זה כחומרא. כלומר, כהונה אפשר לקנות בירושה, ותורה אי אפשר לקנות בירושה. אפילו אביך היה התלמיד חכם הגדול ביותר, לא אומר שאתה תהיה. אני בעצמי, בכל מקרה, צריך להיות עוסק בתורה. זה נראה כקולא, אבל זה גם חומרא.

כן, אבל זה הוגן, כמו שזה לגמרי תלוי במאמץ.

הלכה ב': תלמוד תורה כנגד כל המצוות

כן. אומר הרמב"ם הלאה. עכשיו הולכים לדבר הלאה. עד עכשיו דיברנו חברתית, איך כתר תורה הוא הכתר הגדול ביותר. עכשיו הוא הולך לדבר איתנו על החומרא של תורה לגבי מצוות אחרות. אז זה המשך מאוד טוב לזה. אני מנסה פשוט להוציא, כי דיברנו לפני השיעור שאתה נראה כאילו יש לו ליקוט של מאמרי חז"ל במעלת התורה. אני מנסה להוציא שהרמב"ם רוצה כאן לבנות מהלך, סדר של איך הוא מוציא את המעלה של רמת תלמידי החכמים.

עד עכשיו דיברנו על החברתי, כתר תורה. עכשיו הוא יכול לומר שאפילו לגבי מצוות אחרות יש לתלמוד תורה מעלה, זה יותר גבוה, זה הרי הלכות, וזה יותר גבוה ממצוות אחרות.

כן. אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן. עכשיו, הרמב"ם כבר הביא קודם דברים קצת דומים, הוא אמר תלמוד קודם למעשה, ואין לך תלמוד מביא לידי מעשה. את זה הוא כבר אמר קודם גם. אבל כאן הוא מביא שזה שקול כנגד, לא רק שזה קודם למעשה. שם זה היה כמו דין בקדימה. כאן הוא אומר שזה חשוב יותר, כנגד כל המצוות, שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

בפרק הראשון הרמב"ם נתן את הנימוק והטעם, כי תלמוד מביא לכל המעשים. אבל כאן הוא לא אומר. כאן הוא אומר שזה שקול כנגד מעשים אפילו אם זה לא מביא למעשים. זה התורה עצמה, זה דוחה את המעשים.

למעשה: היה לפני עשיית מצוה ותלמוד תורה

נוציא לפועל את ההלכה. יוצא למעלה להלכה, היה לפני עשיית מצוה ותלמוד תורה, יש לו שתי אפשרויות, או לעסוק במצוה, אני יודע, ללכת לאסוף כסף ליהודים, או ללמוד תורה. אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו, הוא לא יפסיק את לימודו, כי תלמוד חשוב יותר. ואם לאו, אם המצוה לא יכולה להיעשות על ידי אחר, כן, שיעשה את המצוה. כן, שיעשה את המצוה, והוא יחזור ללמוד. פשוט, שאפילו תלמוד תורה הרי זה משהו שאפשר להשלים מיד. לא, אי אפשר להשלים מיד. זה מה שאני אומר, במקרה של יציאת מצרים, כשאי אפשר לעשות על ידי אחרים, פשוט, זה לא שמבטלים את מצוות לימוד התורה, אלא לשעה שאתה עוסק בדבר האחר, ואתה חוזר ללמוד. אבל הרי זה... לא, מה החידוש כאן? היית אומר, כמו שאתה אומר, אי אפשר, הרגע שהולכים, כל זמן שאפשר ללמוד לעולם לא חוזרים. זה לא אפשרי, תורה זה לא דבר שתאמר, אני אעשה חזרה יפה.

דיון: למה צריך לעשות את המצוה אם תלמוד תורה כל כך חשוב?

הרמ"א מתכוון כאן למשל גם למשל תפילה, כמו אלו שלומדים תורה ופטורים מתפילה לכל הדעות? אבל בוודאי. את פרטי ההלכה הכלליים של

אפילו שלא לשמה. הרי אפילו לגבי מצוות, מצוה שלא לשמה לא טובה, צריך להיות כוונה לשמה.

דובר 2:

לא, יש כוונה במצוות גם, או שלא לשמה.

דובר 1:

אולי הרמב"ם מתכוון, שמאחר ותחילת דינו, אולי, אני חושב פשוט, שלא לשמה... הוא מציין שהרמב"ם האריך בזה מאוד בספר תשובה שלו, אחרי ההקדמה לפרק חלק, מה הפשט של שלא לשמה. כל אחד זוכר את זה, מי שלא יודע, יעשה חזרה פעם אחרת. אבל כאן לא כתוב מה אומר שלא לשמה. יכול להיות שהמילה היא משהו אחר. המילה היא מאחר ולמה תחילת דינו של אדם? כי זה הדבר הראשון, קודם צריך ללמוד, אחר כך יש קריטריון. זה אותו דבר, קודם צריך ללמוד. אם אתה לא לומד, כלום לא מתחיל. אחר כך ישאלו שאלה, האם זה לשמה? האם זה לא לשמה? האם זה לשם עשיית המצוות? האם לא? אז זה החינוך. כמו שהרמב"ם לומד, שמלמדים ילדים ללמוד שלא לשמה, כדי שיגיעו ללשמה. מאותה סיבה שתחילת דינו הוא תלמוד קודם למעשה, גם, אי אפשר לחכות ללשמה, כי לא יגיעו. משהו כזה.

לכאורה כאן הוא גם לא מדבר על כתר תורה. כתר תורה בוודאי לא יכול להיות שלא לשמה. אבל הרמב"ם אומר את זה כך בדרך אגב לכאורה, כי הוא אומר שתחילת דינו של אדם. לא ברור, זה מה שאני אומר, אני לא יודע. אוקיי, עד כאן ההקדמות. עכשיו נגיע למה הולכים לעשות. אם כך, מישוה רואה שהתורה כל כך טובה, מה הוא יעשה? כן? כן.

דובר 2:

אבל לא, הרמב"ם אומר שלשמה אומר לדעת הלכות?

דובר 1:

לא, לדעת איך להתנהג.

דובר 2:

מי אמר לך שהרמב"ם אומר כך? מה השיטה של רמב"ם שלא לשמה בפירוש המשניות?

דובר 1:

אוקיי, זה לא יתבלבל.

דובר 2:

לשמה לשם תורה?

דובר 1:

לא, לא, לא נכנס לזה עכשיו. לשמה אומר, מאחר ואהבת ה' דביקות ה' וכו', וזה מסובך.

דובר 2:

אה, לשם שמים, בשביל הקב"ה.

דובר 1:

בסוף נגיע בהלכות תשובה, ועוד כמה שיעורים הרמב"ם יאמר הגדרה לשלא לשמה. אני חושב שאז זה הזמן. אני חושב כך, אפשר לשים את זה כאן כי תחילת דינו של אדם, אבל אני לא רואה באמת לפי הרמב"ם ללמוד את זה.

לפי הפשט, לשמה אומר לשם ידיעת תורה. אני חושב שהגר"א לומד כך, או האחר. לשמה אומר לדעת הלכות, לדעת הלכות תורה. אפשר לומר כך, שכיוון שקודם שואלים אותו על תלמוד, ואחר כך על מעשים, ממילא קודם הוא חייב ללמוד, כי מתחילים בתלמוד. אבל אז זה כבר לשמה לפי הפשט הראשון, לא שלא לשמה. משהו חסר כאן, משהו חסר הסבר. אני חושב שהסבר שלי אולי זו המילה. זה קצת אפיקורסות כל המהלך של הפרק. אבל הפירוש הפשוט יכול לומר כמו שהיות זו תהיה השאלה הראשונה, אף שלא תישאר עם הלשון בחוץ. הרי ישאלו אותך אלף מצוות, כן? מצוות מסוימות קצת יותר טוב, קצת חלש יותר, אבל לפחות, מתחילים את הבחינה.

לעשות, תורה צריכה להיות על מנת לעשות, כמו שלמדנו קודם, תלמוד מביא לידי מעשה. אם אין לו בראש שום מצוות, לא יקרה הרי תלמוד מביא לידי מעשה. אני לא יודע, אני יודע שכל זה בעיה, אני יודע, אבל מה ששואל זו שאלה.

אני רוצה לומר ככה, שאדם יכול לומר, אני גבאי צדקה, ממילא אני אעשה מצוות של צדקה. כן, יש גם מצוה של בואו נתעסק בה, אבל אני העבודה שלי היא לעשות צדקה. האם הייתי יודע שאדם יכול לומר העבודה שלי היא ללמוד תורה, והוא כבר פוטר ממצוות? כי תורה היא גם חלק מהכנה למצוות, כי תלמוד מביא לידי מעשה.

דובר 2:

אה, רגע, אתה מתכוון לומר שעוסק בתורה לא פטור מלשבת בסוכה? זה רק עוסק במצוה, זה לכאורה פשוט, נכון?

דובר 1:

כן. אבל אולי כן? אולי כן, מי אומר שלא? אולי זה פשוט לא נפקא מינה רגילה, כי אפשר הרי ללמוד בסוכה. זו רק שאלה כשיש סתירה. אולי אם הוא עוסק במצוה יש סתירה, אולי הוא כן פטור. אולי הנחמני. אני מתכוון, זה מצחיק באמת שהוא יהיה פטור, הוא לא עושה סוכה כי הוא יושב ולומד. לא, זה מוזר. זה היה נשמע שתורה חלשה יותר ממצוות.

יש, מה אני רואה? שהירושלמי שואל על זה, הם אומרים שאדם פטור מ... אה, הירושלמי שואל את הקושיא, הם אומרים ש... יש להם על מנת לעשות, הם אומרים... לא, מה... למה תפילה שונה אז באמת? לא ברור. צריך להבין יותר טוב.

יש קצת סתירה. אני אומר, מה יש כאן שתי רמות? יש תמיד שאלה, אני עכשיו באמצע לימוד, אני אלך להלוויה? ואחר כך יש שאלה שנייה, האם אני אהיה אדם שעוסק בתורה והוא נמנע... ואחר כך, החכם, תלמיד חכם בונה סוכה, יש לו גוי שעושה את הסוכה. כשהוא מגיע לזה כשהוא זוכה לכתר של תורה, הוא צריך כבר את כתר של תורה עצמה. הוא צריך כבר לחשב, יכול להיות שזה עצמו אומר מצוה עוברת. מצוה עוברת אומרת המצוה שאנחנו יודעים. כולם יודעים שבפורים יש מצוה לקיים משלוח מנות ומתנות לאבינונים. אם תלמיד החכם התעלם מזה פשוט שהוא לא לומד על מנת לעשות. אז מצוה עוברת אומרת את הסוג הזה של דבר, מצוה שעכשיו זה הזמן של המצוה. וזה הדבר שאתה אומר, שאיזו שיש מצוה עוברת. והם רוצים שתלמיד החכם גם יחיה בסביבה של מצוות. כאן לא כתוב המילה מצוה עוברת, אבל כאן כתוב המילה רק אולי הסתלקות מדרכי החיים. זה מסתמא מדבר עוד על דברים כאלה, כמו גמילות חסדים וכדומה שזה נוגע לסוג כזה של דין.

אוקיי, בוא נלך... אז, אז, בוא נסכם את זה. יש קצת מבוכה, ויכול להיות שזו מבוכה אמיתית גם, לא הלכה למעשה. אבל כאן לכאורה בא להוציא את המעלה של תורה, אפילו מעל מצוות אחרות. אוקיי, אולי נהיה יותר מעיינים בסוגיא ונחזור לזה, אולי נעשה איזה שיעור של עניינים.

הלכה ב: תחילת דינו של אדם – תלמוד קודם למעשה

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה: **תחילת דינו של אדם אין נידון אלא על התלמוד.** כשדנים אדם, מתכוונים כאן דין וחשבון בשמים? כן, זו גמרא. כשדנים אדם, ההתחלה, במה מתחילים? מתחילים בלימוד, ואחר כך על שאר מעשיו. כך כתוב בקידושין, **כשם שתלמוד קודם למעשה, כך דינו קודם למעשה.** ממש לשון הגמרא היא הקשר של הרמב"ם. **לפיכך אמרו חכמים, לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.** כי תחילת דינו של אדם...

דיון: איך מקושר תחילת דינו עם שלא לשמה?

דובר 1:

איך קישרת את שני הדברים? איך הם מקושרים? מה הקשר המוזר? זה לא שום עניין. כי מתחילים בתורה, תורה כל כך חשובה, שצריך לעשות אותה

זכה שלמד הרבה שנים, והוא לא קיבל הכל שכר. לא, זה מה שהרמב"ם רוצה לומר כאן, שאפילו אם לא תוכל לסיים, אפילו לא תוכל, אבל קיבלת על כל תורה ועל כל שכר. עדיין היה שווה את המאמץ. בסוף לא זכית, לא הפכת ממש לתלמיד חכם גדול, אבל הפכת לתלמיד חכם קטן.

הלכה ב' (המשך): „עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי” – המחיר של המסירות

דובר 1:

התייסרת על תורה, קיבלת... עדיין היה שווה את הצער, או לפחות תלמיד חכם קטן. לא, זה מה שהוא אומר כאן, אבל זה מחלק את היהודים, צריך לחלק את היהודים.

אני רואה את זה כל הזמן מהפרספקטיבה כאן, שהרמב"ם רוצה לצייר כאן כמה קיצוני, כמה חזקה צריכה להיות המסירות. כל הדברים האלה הם להוריד דברים שאדם חשב שהתחייבות שלו לתורה היא מותנית, אם זה הצליח, אם יש כסף וכדומה. אז הוא ממשיך עם דברים כאלה בחלקי ההלכות הבאים.

לפני זה אני מרגיש שהרמב"ם בא כאן לחזק משהו שלא הצליח. אבל בוודאי צריך לחזק, הרמב"ם עצמו כתב מכתב, אתה יודע מכתב כל כך יפה, אם מדברים על חיזוק, מכתב כל כך יפה כתב הרמב"ם למישהו ר' ג'באר? משהו כזה, בעל תשובה או גר, אני לא חושב, משהו נורא... לא ר' עובדיה, לא. היה מישהו ר' ג'באר אני חושב? יהודי, יהודי פשוט, התיישב ללמוד רמב"ם, הוא רצה ללמוד אותו נורא. הוא שמע שיש ספר רמב"ם, משנה תורה, ספר פשוט שאפשר ללמוד, התיישב ללמוד. ואנשים צחקו עליו, אמרו שהרמב"ם לא לומד רמב"ם, הוא לומד גמרא, מגיע כבר אותו זמן, יש לו תוספות, הוא מבין הכל. הרמב"ם כתב לו מכתב יפה מאוד לחזק אותו, לומר שכל יהודי שלומד זו מצווה, הוא צריך להתחזק, הוא צריך להילחם. אותו אדם רצה לענות בעד הרמב"ם גם במחלוקת, להשיב, כתב לו הרמב"ם מכתב שלא יילחם בשבילו, הרמב"ם אומר "אל תילחם, אתה שב ללמוד".

אבל כאן אני חושב שהרמב"ם בא להוציא שהעת והזמן חול וביטול הוא יותר אני חושב הנקודה כאן. הוא עומד ואומר שזה פשוט הוא אומר הרי, אתה רוצה תורה? אל תעשה חשבונות! אתה צריך להתחייב לכל התורה, לכל החיים.

דיון: כתר תורה – יכולת או עמל?

דובר 2:

לפי הרמב"ם, מישהו שכל החיים התעמל, ונניח שאין לו כישרונות, האם ייקרא שהוא קנה כתר של תורה? זה כבר כתר של תורה פירושו הכתר של עמל התורה, של לימוד תמיד.

דובר 1:

לא, מה שהוא לא יכול, הוא לא יכול. לא מדברים עכשיו על מה שהוא לא יכול, עכשיו מדברים על מה שהוא כן יכול. יש דבר כזה, שכר לפי הצער. אבל ההדרכה כאן, זו הדרכה למי שרוצה... רוב האנשים לא מקיימים מצוותיה כראוי לה, אני מאוד מדגיש את הלשון. רוב האנשים לא מקיימים מצוותיה כראוי לה. יש מצוות שיוצאים בהן, יהודי בעל בית מאוד. הכל זה החלק שאתה אומר, הוא לאותו אדם. אם אתה רוצה לעשות כראוי לה, וכל התירוצים האלה, אפילו חיזוק הוא גם עוד תירוץ. עמוד, לא, אתה הולך ללמוד את כל התורה, ואפילו במחיר של מה שזה לא יעלה, בלי שום תירוצים. אם לא הצלחת, צריך לחזק אותך אז. צריך אבל כן, נראה שאם מישהו... שני אנשים הגיעו לכתר של תורה, אחד עשה זאת עם יותר צער, מי שעשה זאת עם יותר צער הוא יותר חשוב.

דובר 2:

לא, כך הרמב"ם לא סובר.

דובר 1:

הוא מתכוון רק לומר שזה השכר לפום צערא, מי שפחד מהבעיות, אז מה עושים? אני יודע, אני יודע, אני מקבל שכר על זה. הרמב"ם לא בא... תן לי

כן, אומרים לילד, הולכים להשמיע לו את האלף בית. קודם את האלף בית. צריך קצת לדעת, כן? לא תישאר עם הלשון בחוץ עם השאלה הראשונה. אוקיי.

הלכה ב (המשך): מי שנשא לבו – הדרך לכתר תורה

תרגום לעברית

דובר 1:

אומרת ההלכה הלאה, אומר הרמב"ם, "מי שנשע לבו לקיים מצוה זו כראוי לה", כאן הוא אומר בבירור "כראוי לה", "וליהיות מוכתר בכתרה של תורה", הרי יש רמות בתורה שעדיין אינן השיא. כפי שלמדנו קודם, תלמוד תורה הרגיל הוא שאדם יחלק את יומו לשלושה, שליש מהיום ילמד. אבל אם מישהו רוצה לקיים כראוי לה, מה שיביא לו את כתר התורה, "לא יסיה דעתו לדברים אחרים", לא יסיה דעת מלימוד לדברים אחרים, "ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם עושר וכבוד כאחד", לא יעלה במחשבתו שיוכל לקנות תורה עם עושר וכבוד יחד. הוא יזכה לכל העולמות, יהיה לו תורה וגם כבוד ועושר. זה לא עובד כך.

"כך היא דרכה של תורה", דרך התורה היא שצריך לזרוק את כל שאר העניינים, וצריך ללמוד תורה באופן שאפילו כשיש לך רק "פת במלח תאכל". אם אדם יאמר, "בואו נעשה, אני אדאג היום לשני דברים: אחד, שיהיה לי סעודה עשירה, ושאוכל גם ללמוד." מובן שלא תוכל להקדיש את כל העניין של היום לתורה, כך שהאוכל יהיה עניין הרבה פחות חשוב. אפילו אם יש לך רק פת במלח, תמשיך ללמוד. ואפילו אם אתה צריך לישון על הארץ, "על הארץ תישן". אפילו אם אתה צריך לחיות חיי צער, תחיה חיי צער, אבל אפילו בתורתי אומן. רק כך אפשר לזכות לכתר של תורה, כי כך נקרא שאי אפשר להסיח דעת גם לדברים אחרים. אם אדם חושב "אני רוצה גם לחיות חיים נוחים וגם ללמוד תורה", לא יכול היה להקדיש את כל הראש והמוח לתורה.

הלכה ב (המשך): ולא עליך המלאכה לגמור – שכר לפי הצער

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, הוא מביא את המשנה, אומר, ללמוד תורה היא עבודה גדולה, להיות קונה כל התורה כולה היא עבודה עצומה. "ולא עליך המלאכה לגמור". כשמתחילים ללמוד, אין צורך לחשוב על הסיום, כי זה יכול להביא ייאוש. כן, כי אדם משווה כמה הוא כבר יודע לעומת כמה הוא עוד צריך לדעת, יכול להביא ייאוש נורא של עם הארץ. התפקיד שלך אינו לסיים, התפקיד שלך הוא לעשות כל יום את העבודה. כן? והרמב"ם אומר כאן בעצם מוסר והדרכה, כן? שוב, "ולא אתה בן חורין לבטל". אתה לא בן חורין, אין לך את החופש, אתה לא בן חורין להתבטל מתורה. זו חובה, כי אתה חייב עכשיו ללמוד. "אבל אם הרבה תורה הרבה שכר". אם למדת הרבה מאוד תורה, הרבית תורה, יש לך יותר שכר. "והשכר לפי הצער". את השכר מקבלים, או כלשון "לפום צערא אגרא". את השכר תקבל לפי כמה התייסרת על התורה.

כל הקטע הוא לכאורה המשך של אותו דבר. כלומר, מישהו רוצה לקיים את המצווה. לאנשים יש רעיונות: קודם כל, קודם אני צריך להיות בעל כסף. שנית, צריך לוודא שאני אכן אצליח ללמוד. שלישית, מה המטרה? אומר הרמב"ם: לא! הדרך להתחיל היא להיות מסור. אתה מתחיל ללמוד בין אם זה יצליח ובין אם לא, בין אם יהיה לך מה לאכול ובין אם לא. דע שהשכר מקבלים על זה, על המסירות, על זה הוא מתכוון "לפי הצער". כי הרמב"ם שינה מעט את הלשון "לפום צערא אגרא", זה נצטרך לענות. תהיה לך... אתה לא יכול לעשות חשבונות. אם אתה עושה חשבונות, לא מגיעים לשום מקום. הדבר הראשון הוא, משקיעים את עצמך בזה.

לכאורה מה שהוא מתכוון לומר הוא כך: אם היה, נניח, היה איזו דרך שאדם יכול לקבל כתר כהונה, היינו אומרים, אם תקבל כתר כהונה, היה שווה את כל העבודה, ואם לא, זה בזבוז של כל השנים. אבל כתר תורה לא עובד כך, זה לא הכל או כלום, אלא זה כולו ערך. מישהו זכה לכתר השלם, ומישהו

זה כבר הלאה מהלך החיזוק שלי. והוא אומר את זה, יהיה לך קצת זמן, אבל הברירה הבאה היא שלא תלמד כלום, ואחר כך יהיה לך כל היום וכל הלילה ללמוד. אומר הוא, לא, לא, לא, למד עכשיו רוב שעות היום.

אני הרבה יותר ברעיון. שכאן עומד המחיר, לא חיזוק. כאן עומד כמה זה עולה.

מי פטור? – הרמב"ם מדבר למי שרוצה

דובר 1:

מי פטור? כל אחד פטור. לא מחייבים אף אחד לחזור. הרמב"ם לא אומר שאף אחד חייב בשום מצוות עשה שהזמן גרמא. צריך להתעסק בנתינת הלב. כל ההלכה היא למי שרוצה. אתה לא צריך שום חיזוק. אתה לא רוצה, עשה חיים טובים, היה עובד ה'. אבל אתה אומר, זה מתאים עם מה שהוא אמר שצריך להסיח דעת מהכל. בגלל זה, כשהאדם חושב, "אני עדיין לא מוכן להסיח דעת מהכל", אומר הרמב"ם, "דחוף את עצמך, היה הכי הרבה מסיח דעת שאתה יכול."

דובר 2:

לא, לא, זה אני לא אומר.

דובר 1:

אני אומר התירוץ הוא שלהסיח דעת פירושו לשלם בעד זה. זה לא אומר, "אני יושב במנוחה." על זה אתה לא משלם כלום. זה צריך לעלות. זה פשוט שזה צריך. אם תיאורטית מספיק לי, אני לא צריך שום מצווה שלא תעלה. אבל המסירות פירושה, בעולם הזה בדרך כלל חייב להיות שזה יעלה. מי שלא מוכן לשלם בעד זה, הרי מכל שכן ש... בדרך כלל, כאן כתוב לעולם, לעולם אולי יכול להיות שיש לו התעלות בזמנו, זה לא אומר את זה. זה אומר כך בדרך כלל, בעולם הזה זה עובד כך. מי שלא מחזיק בלשלם עכשיו את המחיר שזה עולה עכשיו, לא ישלם מחר את המחיר שזה עולה מחר. זה מחיר אחר. הוא יהיה במנוחה, יהיו לו תענוגים אחרים שהוא רוצה לעשות, אם הוא רוצה על שם אלו תפנה.

מצוין.

הלכה ט': ,,לא בשמים היא ולא מעבר לים היא"

דרשת הרמב"ם

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, "כך אמרה תורה, 'לא בשמים היא ולא מעבר לים היא'". דרך אחת כבר למד הרמב"ם לעניין שאי אפשר לומר נבואות ומופתים על תורה. אבל כאן אומר הרמב"ם את הפשט, הוא מדבר על חשיבות התורה. החשיבות היא העלות, המחיר.

"לא בשמים היא", לא בגסי הרוח תמצא. התורה לא נמצאת אצל בעלי גאווה, אלה שמחזיקים את עצמם גבוהים עד השמיים. לשון מעניינת. אבל גאווה הוא מתכוון כאן גאווה כך בדרך כלל, או כאן מדברים משהו על אדם שרוצה גם להיות תומך חיי עולם הזה, משהו אדם שיש לו... אוקיי.

"ולא במהלכים מעבר לים היא", התורה לא נמצאת אצל אלה שעוסקים גם בעשיית פרנסה ונוסעים לעסקים. הוא נוסע כל הזמן, למשל. כי פרנסה פירושה שמישהו נוסע למרחקים, זה ביטול תורה גדול, או נוסע שזה לוקח לו את כל החיים.

"אמרו חכמים, לא כל המרבה בסחורה מחכים". לא מי שעושה סחורה יהפוך לחכם בתורה, יהפוך חכם. זה קורה לפעמים, זה פחד גדול מה שיכולה לעשות מלאכה. וציווה ואמר, בגלל זה אמרו חז"ל שוב, הוי מעט בעסק, עשה מעט עסק, לא להיות עמוס מדי, אלא עשה אולי פרנסה קטנה, ועסק בתורה.

הלכה י': דברי תורה נמשלו למים – ענווה ותורה

משל המים

דובר 1:

להגיד מאוד ברור, הרמב"ם, כתר תורה פירושו מי שהוא יכול באמת ללמוד, לא מי שמתייסר. להתייסר זה דבר יפה, אבל הרמב"ם לא מדבר עליו. אותו אדם חוזר לפרקים הקודמים, הוא ילמד כמה שהוא יכול. כאן מדברים על מי שהוא לא מקבל את התירוצים. הרמב"ם אומר שיש חובת צער, לא תירוצים.

על פי הלכה, מי שחייב לחיות בצער, אינו חייב. על פי הלכה הוא חייב לפי מה שיש לו פרנסה. אפילו אם אתה זוכר שם, חשבו שם, התוכחתי וצחקתי עליו, אני לא הזמן. אפילו אם אתה זוכר שם, חשבו שם, התוכחתי וצחקתי עליו, אני לא סובר חיי צער. אדם רשאי לחיות ברווחה, לא במותרות, אולי זו אפילו מצווה, לתת צדקה וכדומה. כאן מדברים על רמה אחרת, על רמה אחרת שהוא לא עושה את זה, ואז זה דבר אחר.

אוקיי, מספיק דיברנו על זה. בואו נמשיך הלאה.

,,אם תעלה מחשבה זו על לבך" – אזהרת הרמב"ם

דובר 1:

כתוב בתורה, "שמעו תמימים", אדם צריך לחשוב כך, "עד שיקראוהו שוטה ואכזר", אכזר. אחר כך, עד פירושו עד בכלל. קודם בואו נלך לעבוד קצת. ולעשות כסף, כמו שהרמב"ם אמר קודם שקודם צריך להיות יתקן רם ישב, ואחר כך. כאן זה הולך ממש הפוך ממה שהוא עצמו אמר.

דובר 2:

לא, למה זה הפוך?

דובר 1:

הוא אומר לך שאתה תתפוס את האדם הזה? קודם צריך ללמוד תורה, כן. אבל קודם נעשה כסף, ואחר כך נלך ללמוד. או, צ'ק בחשבון שלי, נלך לקנות מה שאני צריך, לקנות מה שאני צריך, ואחר כך נפתח מסכת, ואחר כך נהיה פנויים מהעסקים העמוסים שלי, ואז נשב ללמוד.

מה העיקר? אומר הרמב"ם, **"אם תעלה מחשבה זו על לבך"**, אם תחשוב בדרך הזו, **"אינו זוכה לכתרו של תורה לעולם"**, לעולם לא תזכה לכתר של תורה. תמיד יהיו לך תירוצים אחרים, העסקים תמיד יהפכו לעסקים חדשים. כך זה עובד, אנשים שעוסקים תמיד יהיו עוסקים, ותמיד יהיו להם תירוצים אחרים.

אלא, עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי. למד רוב הזמן, ותמצא קצת זמן להיות עסוק בדברים החשובים שאתה צריך לעשות. **"ואל תאמר"**, מביא הוא את לשון המשנה, **"ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה"**, לעולם לא תהיה פנוי לתורה.

מסירות פירושה לשלם את המחיר

דובר 1:

הלאה, עוד מקורות. אפשר לשמוע את המחשבה של האדם הזה. הרמב"ם אומר כאן כך, האדם חושב שללמוד תורה לוקח רמה כל כך גבוהה של מסירות, אז אני אומר עכשיו לא ללמוד, ואחר כך כשאדאג לכל שאר הדברים, אז אשב ללמוד. אומר הרמב"ם, לא. מה שאתה אומר שתורה צריכה לקחת את כל דעתך, צריך להתחיל כבר. אה, אתה צריך לדאוג לדברים נוספים? תוותר על זה. זו לא מסירות. אותה מחשבה שאומרת שעכשיו עד קודם אסיים לפתוח ואחר כך אתמסר, אין לך שום מסירות בקיצור. כי מסירות פירושה שאתה מוותר על משהו בשביל זה. אתה אומר, כשיהיה לי כל הזמן, אהיה מסור. בקיצור, אתה לא עושה בשביל זה כלום, אתה לא מחויב.

דובר 2:

כמו שאתה אומר, אולי יש פשט קצת אחר, שהוא הולך כאן נגד האדם שרוצה להיות מושלם. האדם אומר כך, אני יודע שאם אצטרך עוד לדאוג למשהו, לא אוכל ללמוד כל היום ממש עם מאה אחוז פוקוס. אומר הרמב"ם, למד עם תשעים אחוז פוקוס, אבל למד עכשיו, לא שתלך ללמוד בעוד שנה.

דובר 1:

אוקיי, האדם הפשוט, הוא כזה עניו שאומר "אני לא תלמיד חכם, הרב הוא תלמיד חכם, ואנחנו מכניעים את עצמנו לפניו", ו"אני לא עובד פרנסה מפוארת, אני אעשה קצת כסף כמה שצריך כדי ללמוד", הוא הולך לתלמיד חכם הכי טוב. מאוד יפה.

אז כל זה יצא שאחד הוא אברך, אין לו כסף, אין לו כלום, אבל הוא רוצה לזכות לתורה, הוא יכול, והוא צריך, בדרך הזו.

עכשיו עוברים לחלוקה בין יששכר וזבולון, כי האדם העני, בסופו של דבר הוא יהיה יששכר. היהודי היפה שלא היה מכניע את עצמו, הוא יהיה הזבולון.

הלכה ד: "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה"

דובר 2: והוא אומר, אז עכשיו עוברים לצד השני. עכשיו תחשבו שזה אומר שמוותר להיות אברך כולל. צריך ללמוד הלאה.

כן, חשוב מאוד. הרמב"ם הולך עכשיו, כידוע שהעולם לא הסכים עם הרמב"ם. אבל עכשיו הרמב"ם הולך לצד השני.

אם יש לו מחשבה כזו אצלו, כשהוא לומד, הוא מניח תענוג הזמן, הוא רק יושב ולומד, האדם חושב שאפשר להיות אברך כולל, להישען על אנשים אחרים. צריך להבין שלפעמים יש מוסד, זה נקרא כולל, זה דין אחר. הרמב"ם גם הכיר את המוסד, שנקרא ישיבה.

הרמב"ם מאוד לא אהב את הגאונים. **כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה**, מי שחושב, הוא עושה תוכנית כזו, **שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה**, הוא לא יעשה כמו שהרמב"ם אמר עכשיו שהוא יעבוד קצת כדי להתפרנס, אלא הוא ילמד לגמרי, לא יעשה שום מלאכה.

אה, איך תהיה לו פרנסה? **ויתפרנס מן הצדקה**, הוא רוצה להתפרנס מצדקה. **הרי זה חילל את השם**, זו רשימה ארוכה של דברים שהוא עושה. **ובזה את התורה**, הוא מבזה את התורה. זה דווקא, כי התורה כבר לא דבר מכובד. עכשיו, במקום לתת צדקה לחולה, נותנים כסף לאנשים שלומדים תורה. זה ביזיון לתורה.

וכבה מאור הדת, הוא מכבה את האור של הדת. זה דווקא, אני חושב שזה יותר מדת, כי זה גם כמעט שהוא... זה נעשה שבעלי התורה הם אלה שדורשים.

הרמב"ם גם הכיר את המוסד שנקרא ישיבה. הרמב"ם מאוד לא אהב את הגאונים.

ביקורת הרמב"ם על הגאונים

הגאונים דרשו כסף, והיו תובעים בפה. כשהגיעה שאלה לגאונים, היו צריכים לשלוח כסף כדי לקבל את התשובה וכדומה. והרמב"ם רואה את זה כקבלת מתנות.

כל אחד אומר שתלמידי החכמים הם אנשים מנצלים כאלה. הם באים עם איסורים, עם הלכות לעולם, והם מבקשים עוד כסף גם. זה לא רק שהוא מבקש נכון, שהוא מבקש כסף, הוא מבקש אפילו כסף בכוח, לא רק כך בתור נכון. וזו קבלת מתנות, כמו שאפשר לראות היום גם. זה לא חידוש.

העולם רואה שהלומדים, היהודים שהם לומדים, הם מנצלים כאלה, הם מחשיבים את עצמם איך אומרים? פרזיטים, כן? הם מתענגים ללמוד, והם דורשים עוד שיפרנסו אותם בשביל זה גם.

"וגורם רעה לעצמו ונוטל חייו מן העולם הבא"

דובר 2: "וגורם רעה לעצמו" - הוא גורם רעה לעצמו, לא רק לעולם, אולי לעצמו גם.

דובר 1: צריך להבין מה רע לעצמו, הוא עושה חיים טובים.

דובר 2: הוא מתכוון כנראה בנפש, נכון? הוא הורס את נפשו איכשהו.

דובר 1: אולי גורם רעה לעצמו ונוטל חייו מן העולם הבא זה אחד?

דובר 2: אה, זה ההמשך. **ונוטל חייו...** אה, לפי דעת הרמב"ם, למה?

אומר הרמב"ם הלאה, **דברי תורה נמשלו למים, במים**, המשל שלהם הוא מים, **שנאמר "הוי כל צמא לכו למים"**, עומד על תורה, מי שצמא ילך למים לתורה. למה לא? למד כך, **מה מים אינם מתכנסים במקום מזרון**, לא נוצרת שלולית עם מים, אוסף של מים על הר משופע, אלא למטה מההר, **אלא נזחלים מעליו**, זה זורם מההרים, **ומתקבצים במקום השבור**, ומתאסף יחד במקום השווה, במקום שיכול לקבל את המים, המקום הנמוך ביותר מתכוונים כאן לומר, נכון?

כן, אומר הוא, **כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח**, לא נמצא אצל האנשים שנמצאים על ההר, אנשים שהם בעלי גאווה, **ולא בלב כל גבה לב**, לא נמצא בלב של בעלי גאווה, של האדם שיש לו גבה לב גבוה, **אלא בדכא**, אלא אצל אדם שהוא נמוך, **ושפל רוח**, אדם שהוא בעל ענווה.

למה דווקא ענווה? – הסבר הרמב"ם

דובר 1:

אה, עכשיו נותן הרמב"ם הסבר טוב מאוד, מה בא דווקא שפל רוח לתורה? עכשיו הוא אומר, למה עניו, רק עניו? כי מי שהוא בעל גאווה לא יכנע לחכמים אחרים, מי שמתאבק בעפר רגלי חכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו.

תרגום לעברית

אני מתכוון שגסות הרוח פירושו אולי דעות, מישהו שחי חיים טובים יותר, אדם שיש לו חיים טובים יותר. וענווה כאן פירושה אדם שיכול להפקיר את תאוות עולם הזה, **מסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו**, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו, הוא עובד רק מעט כדי חייו, **אם לא יהיה לו מה יאכל**, אם אין לו מה לאכול, אם הוא לא צריך אפילו את זה, הוא לומד כל היום, ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.

ענווה ופרנסה – פשט מעשי

דובר 1:

יכול להיות פשט אחר איך נכנסת כאן גאווה, כי צריך ענווה גדולה שאדם יעבוד עבור עשרים וחמישה דולר לשעה, אני יודע שהוא מוכר קצת פירות בלילה כדי להתפרנס. הוא רוצה, אם בכלל, שאני אעבוד.

הלכה ג (המשך): גאווה וענווה בהקשר של לימוד תורה

דובר 1: אבל זה דורש את כל הפוקוס. אולי זה איך נכנסת כאן גאווה וענווה.

דובר 2: כן, אני חושב שזה קשור, אבל הפירוש שם הוא "לכל ימיו", הוא עובד עני, הוא עובד קצת, אבל זה לא לוקח את הראש שלו, הוא עושה את עבודתו והוא חוזר מיד ללמוד.

אבל מה רואים שמה שברור כאן הוא, שהמידות הן גאווה, שהוא אומר "גסות הרוח", "גבה לב", לא מתכוון שהוא מחשיב את עצמו גדול, לא הנושא. זו פעולה, כמו שאני אומר תמיד שגאווה פירושה איך מתנהגים בין אנשים.

זה שהוא גאוותן, הוא מסתובב תמיד עם המכונית הגדולה שלו עם הכל, הוא לא זה שיושב אצל החכמים "בעפר רגליהם". אולי כאן נכנסת גם הלשון. שני הדברים לא טובים. הוא לא ישב אצל החכם, והוא לא יעבוד בעבודה זולה שלא תיקח את הפוקוס שלו מהלימוד.

נכון, אני חושב אולי על הלשון "בעפר רגליהם", אתה יודע, זה בא להראות שהחכם לא תמיד, לא טאטאו שם בבית המדרש, זה קצת עני, ולא שיש שם שיש מרבל יפה שיושבים עליו. צריך להכניע את עצמו קצת ללכת לאן שנמצא החכם הגדול ביותר ולאן שמתאים ללמוד, ושם מוצאים את התורה.

אני חושב שהכל מסתדר כאן מאוד יפה, כי זה פוגע באדם שהוא בעל גאווה, הוא לא יגיד חס ושלום שהוא לא ילמד. הוא אומר, "עכשיו דווקא אני לא יכול להתמקד כראוי בלימוד, כי אני צריך להרוויח הרבה כסף. פלוני, פלוני נכון עובד כל יום, הוא צריך להתרחק מהלימוד. אני, ברגע שאני ארוויח מספיק כסף, אלמד כל היום."

דובר 1: לפי... זה עוד דבר. אולי בעולם הזה עוד, ונוטל חייו מן העולם הבא.

דובר 2: כי הוא נעשה גם שהוא נבוכ, וזו מידה רעה גם, הוא יכול להיות בעל מידות רעות.

הבני יששכר כתב מאוד חד, אני חושב באגרא דפרקא, אתה זוכר, שרב שהוא תובע בפה מאבד את כל מדרגותיו. הוא הכיר יהודים גדולים שונים שהתחילו להיות תובעים בפה, הם ביקשו מהחסידים כסף, והיה "ונסרוקנו מכל וכל", הם נעשו קרח ריק. זה גורם רעה לעצמו.

כן, "וגורם רעה לעצמו ונוטל חייו מן העולם הבא", והוא מאבד את חייו בעולם הבא, כי הוא מקבל כבר את שכרו כולו בעולם הזה. זה הרי הדבר, **לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה**. אסור להנות מדברי תורה בעולם הזה.

דיון: ההבדל בין כאן להלכה הקודמת

דובר 1: זה לא ההלכה הרגילה שלמדנו קודם שאסור לבקש כסף עבור ללמד יהודים, מכמה בחינות ומפני בחינות. זו עוד דרך, לא ללמד אחרים, אלא סתם לקבל תשלום כדי שיוכלו ללמוד.

דובר 2: כי כאן זה הרבה יותר חמור משם. שם הוא אמר שלכתחילה לא צריך לעשות את זה, אבל אם אין לו ברירה, הוא בולע את זה. זה עוד יותר חמור.

דובר 1: רק על תורה שבעל פה. כי שם הוא אמר שתורה שבעל פה נותנים שירות, אתה גובה ממנו עבור ללמד אותו. כאן, אתה אומר, אתה גובה ממני עבור ללמוד עם עצמי.

דובר 2: יכול להיות. כי גם שם הרמב"ם, זה לא אותו דבר, אני יודע שאין לזה קשר, אבל שם דיברו על הוראה. הרמב"ם אמר שתורה שבכתב מותר, ותורה שבעל פה הוא אומר שאסור, הוא אומר שאלה שעושים את זה, זה לא שמוטר.

אבל לכאורה האוסרים שמסבירים מתכוונים לזה, שהתורה היא דווקא הנאה גדולה, אבל לא בעולם הזה. יקבלו שכר רוחני, שכר עולם הבא. אבל הוא מחליף את זה על כסף, הפשט הוא, אה, אצלך התורה שווה כל כך כסף, אז הוא אומר, אתה יכול לקבל כסף, לא יהיה לך עולם הבא.

שלושה מקורות מחז"ל

דובר 2: כן, והוא מביא שלושה מקורות מהחכמים על זה. **"כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם"**. זה הפשט איך הוא אמר את זה, "נוטל חייו מן עולם הבא". הרמב"ם פירש, והוא מביא את המקור לזה ממאמרי החכמים. כן.

והלאה, **"ואוציאו וראו אמרי, לא תעשם עטרה להתגדל בהם"**. לא לעשות את התורה... זה מעניין, התורה היא כתר, אבל לא עושים אותה לכתר להתגדל. יש דבר שהוא מקבל כבוד טבעי, כי אנשים יראו את כתר התורה והם יכניעו את עצמם. אבל הוא יתמרן שהוא יקבל כתר תורה, לדרוש מאנשים כבוד כי הוא תלמיד חכם, להתגאות בתורה זו עבירה, לא צריך לעשות.

"ולא קרדום לחפור בהם". הוא משתמש בתורה כמו מעדר לחפור בזה. במקום שהוא יקח בפועל מעדר ויחפור וזו תהיה פרנסתו, הוא לוקח את התורה וזו פרנסתו. מבינים, זה ביזיון שהתורה לא מעדר.

התורה יכולה להיות שהתורה היא עטרה, אבל זו לא עטרה שאתה מתגאה בה. זו עטרה, אולי גדולה אמיתית, אבל לא גדולה בעיני בני אדם. זו גדולה אמיתית.

"ואוציאו וראו אמרי", עוד אמרו החכמים, **"אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות"**. אתה צריך לאהוב את המלאכה, כמו שאמרת קודם, לעבוד קצת במזון בעיקר, מה זה?

דובר 1: מאוד יפה, מלאכה זה לא עסק. מלאכה פירושה עבודה.

דובר 2: "ושנא את הרבנות". כן.

דובר 1: אה, אתה מתכוון יגיע כפיים. כן.

דובר 2: "ושנא את הרבנות". ויש שונאים את הרבנות, זה אומר לקבל תשלום עבור הלימוד. ורבנות פירושה כפשוטו להתגדל על אנשים אחרים, להיות רב.

דובר 1: לא דווקא המילה רב, אני מתכוון גדולה, כן, כמו שליטה, משהו כזה, כוח. כן.

דובר 2: אתה יודע את הפירוש המפורסם, אהבת המלאכה ושנאת הרבנות, שהוא אוהב את חלק המלאכה של הרבנות, והוא שונא את הרבנות שברבנות. אפשר גם להיות רב ו...
דובר 1: אוקיי, אני חייב לומר שאני חושב שהכל באחוזים.

דובר 2: לא, לא, אבל כאן יש דבר כזה שאדם שלומד תורה, אבל הוא לומד עם אנשים אחרים והוא עוזר לאנשים, יש דרך לעשות את זה בלי מה שהרמב"ם אומר. רדיפת השררה, רבנות פירושה שהוא מביא כאן את הלשון מהמשנה, רדיפת השררה, אחר כך הקטטה עם הרב השני, וכדומה, שעומד כאן.

ויש מאמר חז"ל, "כיון שנתמנה אדם מלמטה נעשה רשע מלמעלה". כל מי שמקבל מינוי מלמטה נעשה רשע מלמעלה, זה אומר שרואים אותו כרשע.

דובר 1: אוקיי.

דובר 2: ועוד דבר אמרו, **"וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה"**, כי בסוף זה יתבטל. לכאורה זה "כיבוי מאור הדת" מקודם, זה "גורם רעה לעצמו".

דובר 1: כן, כי בסוף הוא ילך לתמרן, לתמרן, לנסות מה שהוא יכול, בסוף הוא לא יוכל ללמוד יותר. הוא יפסיק. משא"כ אם הוא היה לוקח עבודה קטנה בצד, היה יכול להמשיך ללמוד.

דובר 2: וסוף אדם זה שיגזול את הבריות, בסוף הוא יצטרך לגנוב מאנשים. הוא לא יתן יותר כסף לטפחה שלו, והוא יעלה תירוצים אחרים כדי לקבל כסף צדקה. הוא ימכור לאנשים שהוא חולה, מיני דברים כאלה.

דובר 1: מה זה גזילות פירושו לכאורה לא... או שהוא ילקח ריבית, והוא ילקח שוחד, סוגים כאלה של דברים. הוא יעשה עבירות גדולות יותר.

דובר 2: אני חושב שהוא מתכוון לומר, הוא לא... ל... נוב זו גם עבודה. הוא ימצא דרך איך לגנוב, רק הטריקים החוקיים, החכמת כוחם.

הלכה ד (המשך): "מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו"

דובר 2: והרמב"ם אומר הלאה, **"מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו"**. עכשיו הולך הרמב"ם לומר את החיובי, עד עכשיו היה שלילי, עכשיו הוא הולך לומר חיובי. **"מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו"**, זו מעלה גדולה, זו חשיבות גדולה. זו מדת חסידים הראשונים, זו מדת חסידים הראשונים, כמו שהרמ"א אמר, אני חושב, ב... כמו שהרמ"א אמר בהלכות תלמוד תורה, שהרבה מהאמוראים היו להם עבודה, היו להם חרב.

ובשבת שעברה, או שני פרקים אחורה, הוא התכוון שם לומר שאפילו כך אפשר ללמוד, ועכשיו הוא הולך לומר שזה דווקא היה המנהג שצריך לכתחילה לעבוד.

אבל כאן הוא מתכוון למילים "ממעשה ידיו", הם לא נסעו לסחור שם מעבר לים.

הלכה ד (סוף): "ממעשה ידיו" – האידיאל של עבודת ידיים

דובר 1:

מידת חסידים הראשונים היא, זו מידות חסידים הראשונים, כמו שהרמב"ם אמר, אני חושב, בתחילת הלכות תלמוד תורה, שהרבה מהאמוראים היו להם עבודה, עבדו קשה.

עכשיו, הוא אמר כאן, בשבת שעברה, שני פרקים אחורה, הוא התכוון שם לומר שאפילו כך אפשר ללמוד.

יכול גם להיות שתלמיד החכם אפילו יותר, הוא מתאמץ, הוא מתאמץ יותר, הוא ישן שבע שעות כי הוא חייב לסיים את המסכת ההיא, יש לו פסק חוב, אני יודע, יכול להיות.

רמז הרמב"ן: "אוהלי החכמה"

דובר 1:

אה, הוא מביא דרך רמז, אלא מי שמוסר את נפשו "באוהלי החכמה", זה אומר שהוא לא חי בנוחות, אלא הוא מבקר את גופו.

למה אוהלי? כי הוא חשב קודם לכן, כאשר דיבר על נחת נביא, אמר הרמב"ן שהאוהל הוא רמז על כל ענייני עולם הזה, לא חשיבי לכלום.

כאן הוא אומר, לא אותו אוהל, אלא אוהל החכמה. בסדר.

"התרפית ביום צרה צר כחך" – הפסוק של שלמה

דובר 1:

"וכן אמר שלמה", הוא מפרש את מאמר חז"ל, כן? כך אמר שלמה בחכמתו, כמו שכתוב בפסוק, **"התרפית ביום צרה צר כחך"**.

מה הפירוש? אני לא יודע.

אז הוא אומר שהפירוש הוא, אם אתה מתרפה ביום צרה, כמו שנאמר קודם, מרפה עצמו על דברי תורה, הוא מרפה, הוא לא מתאמץ ביום צרה, יום קשה היום, היום אני לא רוצה ללמוד.

אה, אין כבר כוח, אין כבר... אין כבר שום דבר צר כחך, שכוח התורה שלך נעשה חלש.

"ואולם אף חכמתי עמדה לי", על זה מפרשים חז"ל, **"חכמה שלמדתי באף",** התורה שלמדתי אפילו כשבא עלי בחרון אף, ובא עם צער, **"עמדו לי"**.

אני חושב שכל הדברים האלה, אני חושב שזה חיזוק, אבל... אני חושב שאדם חושב שזה היה צריך להיות קל, זה היה צריך להיות כתר תורה, ואחר כך כשהוא רואה שזה יום קשה, אין לו כוח, הוא נשבר.

מה אומרים לי? רציתי חזק, למה לא הצלחתי בסנס שלי?

אומרים לו שלא, זה עשוי כך, זה לא עובד כך. אפילו אז, כמו שאתה רואה שאף עסק לא הולך קל, רוב הדברים יש תקופות, זה לא כך תמיד זה כך.

אפילו כשבא היום שיש מרירות, התחזק באהבה, כי זה אז החלק שהתכווננו, זה חייב להיות.

דיון: התירוץ על הסתירה עם הלכות דעות

דובר 2:

טוב מאוד, אתה אומר שזה ענה על מה ששאלנו לגבי מה שעמד קודם שצריך לישון. הוא לא אומר שצריך ללמוד כל יום... אפשר ללמוד כל יום שמונה שעות, זה מספיק, לא, שתיים עשרה שעות, מה שנשאר אחרי הורדת שמונה השעות לשינה.

אבל הוא אומר שאפילו אדם שישן כן את שמונה השעות, פתאום הוא יהיה עייף, כי כמובן זה כך, כי בא תקופה שזה לא הולך כל כך טוב, או יום שזה לא הולך כל כך טוב, הוא ירגיש עייף.

אז אומרים, לך לישון. לא, אלה ניסיונות שהם לא כי... או...

דובר 1:

כן, כן, אני מבין מה אתה רוצה להוציא. זה לא אומר שזה לא מתאים. הרמב"ם דיבר כל כך חזק בהלכות דעות נגד סיגופים. הוא לא מתכוון שצריך לעשות סיגופים ונבין יותר טוב את הלימוד.

הוא מתכוון בסך הכל לומר שאדם לא יאבד. אה, זה היה קצת קשה. התורה עשתה שלפעמים זה קשה, ודוחפים את זה. וודאי הרבה פעמים זה קל. הוא לא מתכוון שזה חייב להיות קשה, זה לא חיוב.

דובר 2:

עכשיו הוא הולך לומר שזה דווקא היה המנהג שצריך לכתחילה לעבוד.

אבל כאן הוא מתכוון למילים "ממעשה ידיו", אבל לא לנסוע במסחר להיות שם יורדי הים.

זו הדרך, לרמב"ם יש דרך מסוימת, הוא רוצה שיעבדו בידיים, כי זה משהו שלא לוקח את הפוקוס שלך כל כך חזק, אתה נותן קצת זמן, ואתה יכול עדיין ללמוד תורה.

ומידת חסידים הראשונים היא, ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא.

זה דווקא לא כבוד, כמו שיש לך כבוד עם זה, אבל זה הכבוד האמיתי וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא.

כי אפילו בעולם הזה, מי שהוא חי על חשבון אחרים, בסוף מסתכלים עליו למטה.

לא, הוא מתכוון כאן לשניהם, לעומת מי שנעשה איש עסקים, ולעומת מי שמקבל כבוד מהלימוד.

אוקיי.

שנאמר "יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", שכולו טוב.

זה אומר שה"טוב" שייך ממש לעולם הבא, כי עולם הבא יש שם טוב, כאן בעולם הזה אין באמת שום טוב.

אוקיי, עד כאן היה הנושא.

הלכה ה: "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן"

דובר 1:

עכשיו עוברים ללמוד יותר, עכשיו מגיעים כבר ליותר חיזוק, יותר פרטים של חיזוק איך להתאמץ בלימוד. כן?

אומר הרמב"ם, **"אין דברי תורה מתקיימין"**, דברי תורה מתקיימין פירושו שזה לא מחזיק מעמד, כלומר, שזה יצטבר, שזה יהיה אוסף גדול של תורה.

כן, רוצים שאדם ילמד, כל יום תורה, יחזק את כל מה שהוא כבר יודע, וכך הוא גדל להיות תלמיד חכם גדול.

זה לא מחזיק מעמד, **"במי שמרפה עצמו עליהן"**, מי שעושה את זה בקלילות.

אפשר גם לומר, הוא לא נשאר בלימוד, הוא לא יהיה תלמיד חכם, הוא לא יישאר.

בסוף הוא ימצא אחד מהתירוצים שאמרנו עכשיו.

"במי שמרפה עצמו עליהן", מי שעושה את זה חלש, מי שלא מתאמץ כל כך חזק, **"ולא בעלי שלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה"**, **"מי שממית עצמו עליה"**, אלא מי שמוסר את נפשו על זה, שזו לכאורה לשון גוזמא, מי ש... הרמב"ן מפרש, אהה, **"המצער גופו תמיד"**, **"ולא יתן שנה לעינו ולעפעפיו תנומה"**, אין לו שינה באמצע הלימוד.

דיון: איך מסתדר "ממית עצמו" עם הלכות דעות?

דובר 2:

לכאורה מתכוון הרמב"ן... אתה אומר שהרמב"ן מתכוון כמו שהוא אומר בהלכות דעות שגוף צריך ללמוד ולישון מספיק, ולא להתעלם מזה?

דובר 1:

הרמב"ן מתכוון שאפילו קורה לפעמים שאתה באמצע הלימוד וזה מתאמץ לך, ואתה מוכה בעייפות.

דובר 2:

קודם כל, יכול להיות שכמו שאתה אומר שהוא לא מדבר שהוא לא ישן עשר שעות ביום, אלא שמונה שעות.

דובר 1:

יש שתי עצות איך אדם לומד פעמיים. פעם אחת צריך ללמוד לבד, כי כשלבד משתמשים באחד, חושבים, חושבים עד שאומרים טוב, מחכימים. אחר כך צריך ללמוד... לא, צריך שניהם. כל סוגיא צריך פעם אחת ללמוד לבד טוב בעיון, ואחר כך צריך פעם אחת ללמוד את זה עם החברותא שלך או משהו כזה.

זה לא ברור. אולי בית הכנסת בצנעה זה כשהציבור מתפלל להיפך, הוא הולך לבית הכנסת כשלא מתפללים והוא לבד שם. אני לא יודע.

אולי לפעמים עושים את העצה הזו, לפעמים את אותה עצה.

אולי אני רוצה בכל זאת לחשוב להיפך, שזה הכל בא לומר שלא יחפשו תירוצים. לא שאתה צריך להיות בבית, אתה צריך להיות עם הקהל שלך. לא שאתה צריך להיות עם החברותא שלך, אתה יכול להיות בצנעה זה גם טוב, להיפך, בבית זה גם טוב. בכל זאת יש לי עוד עצה.

איי, זה לא שלוש העצות הטובות ביותר, זה לא ברור.

ג) משמיע קולו – תלמודו מתקיים

דובר 1:

"כל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו". כי הוא לומד בקול, תלמודו מתקיים בידו, זה יחזיק מעמד. האמירה הזו גם עוזרת לך לקלוט.

"אבל הקורא בלחש, מהרה הוא שוכח", כי הוא לומד בשקט, הוא שוכח מהר.

דבר מעניין. ובגמרא בעירובין כתוב מעשה שברוריא פגשה תלמיד שלמד בלחש, היא נתנה לו דחיפה ואמרה, הרי כתוב "ערוכה בכל ושמורה", אם זה ברמ"ח אברים זה שמור.

חשבתי לאחרונה שבגלל זה היא הייתה צריכה לתת לו דחיפה, כי סתם עם רמ"ח אברים, הוא לא יכול סתם לומר, כי הוא לא אמר כלום בכלל. מעניין.

דיון: איך שלוש העצות מתאימות ביחד?

דובר 2:

אבל הנה, זה מעניין, כי משמיע קולו מתאים לבית הכנסת, בשניהם המילה היא לא לשכוח. ויגה בתלמודו בצנעה זה לא לא לשכוח, אלא מחכים. יכול להיות שאתה תהיה חכם אבל תשכח. זה שני דברים, שתי מדרגות, שני ענינים. זה יותר עיון, זה יותר בקיאות.

דובר 1:

כן, אפילו זה על שינון, על חזרה.

בסדר. אומר הרמב"ם הלאה.

דובר 2:

בסדר, באמת כאן, למשל אני יכול לראות אם אני קורא את התורה בבית הכנסת, בסדר, זה לא ממש זה, כי מתכוננים, אבל אז אני זוכר יותר טוב את הפסוקים, את המילים. אבל להבין זה לא דווקא.

דובר 1:

אומרים את זה גם אפילו לגבי דברים אחרים, שכאשר אומרים דברים, אני יודע, affirmations, כשאומרים משהו זה יותר חזק. שומעים את זה בקול של עצמך, האוזן שומעת את הקול של עצמך.

דובר 2:

נכון, יכול באמת להיות שזה יותר דין של שינון, של לזכור, יותר מאשר של להבין. לא מבינים באמת, אבל זה נעשה חלק ממך, זה נעשה יותר.

הלכה ו' (סוף): ללמוד בלילה

דובר 1:

"אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה", אף על פי שהמצווה היא ללמוד ביום ובלילה, כמו שנאמר בפרק הראשון של הלכות תלמוד תורה "והגית בו

הוא חשב שהרמב"ם בהלכות תשובה פרק ח' לא מחזיק כל כך חזק בשכר ועונש. הוא אומר שזה רק בדיעבד, לכתחילה צריך להיות טוב, צריך ליהנות.

דובר 1:

הוא מתכוון... אבל זה יתכוון שאתה לא תחשוב שכשיש לך יום קשה, "בסדר, היום אני לא הולך ללמוד". נכון. מה שהקביעות שלך, זה לא מורפה.

אה, אני צריך לסיים, אמרתי, אולי זה הפירוש של "כי מציון תצא תורה". אדם אומר, היום אני עייף, אין לי ראש טוב, אני לא יכול ללמוד, זה לא הצליח.

על זה יש סגולה מיוחדת, לפעמים דווקא אותו יום כשעייפים יש יותר טוב עיון, זה כדאי. וודאי בדרך כלל צריך לישון טוב, כדי שנוכל ללמוד, זה טוב הכל, כדי שנוכל ללמוד. אבל אם זה יום קשה, יש בזה גם משהו סגולה.

"אל תאמר לכשאפנה אשנה" – שוב

דובר 2:

מה הפשט למעשה לכאורה? נניח שאדם עושה חשבון, צריך ללמוד, אני יודע שלומדים עשרים וחמישה אלף שעות ויש תלמיד חכם. הוא יאמר, אני הולך ללמוד את עשרים וחמישה אלף השעות, עכשיו אוריד שעה, אני אשלים את זה איפשהו אחר. זה מה שכתוב במילה "אל תאמר לכשאפנה אשנה".

דובר 1:

נראה שהרמב"ם אומר כאן שאדם תמיד יהיו לו תירוצים ויהיו ניסיונות, ואל תיתן לעצמך להתרמות. זה לא דין שאין לך מספיק זמן גם לישון גם ללמוד. אלא המילה היא שיהיו לך הרבה פעמים ניסיונות, אבל אז כשקיבלת על עצמך את הלימוד אל תפסיק.

דובר 2:

כמו שאתה מסביר, כן, טוב מאוד. אני חושב שזה פשוט.

הלכה ו': עצות איך התורה תקיים

א) ללמוד בבית הכנסת – לא לשכוח

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, "אמרו חכמים, ברית כרותה לכל הלומד תורה בבית הכנסת שלא ישכח מהרה".

יש ברית כרותה, זה כמו הבטחה לאדם, שכאשר מישו משתדל ללמוד בבית הכנסת... בדרך כלל אנחנו יודעים שברית הכנסת הוא איפה שמתפללים. כאן אומרים שברית הכנסת מתכוון למקום שלומדים.

"לא במהרה הוא משכח", הוא לא ישכח את הלימוד. ללמוד בבית המדרש עוזר לו לזכור.

אולי זה חלק מכל ה"לומד על מנת לעשות", שבבית המדרש יש עוד משהו יותר.

יכול להיות שברית הכנסת מתכוון שלומדים ברבים, אולי זו המילה למה לא שוכחים, כי לומדים עם עוד אנשים לא שוכחים.

ב) ללמוד בצנעה – מחכים

דובר 1:

"וכל הלומד בצנעה מחכים, שנאמר ואת צנועים חכמה".

יכול להיות שהמילה היא שכאשר לומדים בצנעה, זה באמת כשלומדים לבד, אפשר אולי יותר להיכנס לעומק, כי לא מתבלבלים, לא לומדים עם מישו אחר. לומדים לבד.

אבל כשלומדים עם מישו אחר, אולי לומדים עם יותר חיות, ואומרים את זה בדרך יפה, כי צריך לומר את זה בדרך קצרה לתלמיד, אז זוכרים את זה.

מה החכמה דווקא בלילה? הרמב"ם מבין כבר שאתה חושב על המילה "בלילה" כשהטלפון לא מצלצל, אין טלפון. יכול להיות שיש סוד של תלמיד חכם מאפיל בתליסא. אפשר לסגור את הטלפון באמצע היום ואת החלונות. האדמו"ר מבעלזא יכול היה לעשות את החלונות לומר שזה לילה. או משהו כזה. עשה לילה. אצלנו יש לנו יותר קשה. אצלנו אנחנו צריכים להתמיד, בכל מקרה, כי אצלנו יש לנו בלילה גם את ההתראות. אז אצלנו אנחנו צריכים לעשות את הלילה. דרך חדשה. צריך לעשות את הלילה. בסדר.

שצריך לעשות את עצמך פגר, כל עצמותי תאמרנה. צריך לעשות את עצמך מת. לכבות את כל ההתראות.

בלילה כ"מצב נפשי" – מיני השגה אחרים

יש גם משהו, הראש עובד, זה נראה איך אני מרגיש את זה, ביום ובלילה הם מיני מצבי נפש אחרים. יש בהירות מסוימת של יום, אבל יש גם אולי יצירתיות מסוימת של לילה. יש מיני דרכים של לימוד. בגלל זה יכול להיות שיש מחכים ויש "ולא תשכח". בסדר, אבל זה לא כתוב אצל לילה. לא, לא, לא. יש דבר כזה שצריך ללמוד כל מיני דברים. צריך ללמוד עם חברות, צריך ללמוד לבד, צריך ללמוד אצל רבי, צריך ללמוד ביחידות, צריך ללמוד ביום, צריך ללמוד בלילה. כי במיני, המוח משיג אחרת תמיד. קונים תורה אחרת.

הלכה ו' (המשך): "חוט של חסד נמשך עליו ביום"

אז הרמב"ם ממשך. כתוב בפסוק, יצוה ה' חסדו יומם ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי.

כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום.

זה בדיוק מה שאמרת. טוב מאוד. אדם לומד בלילה, בבוקר יש לו אולי חוט של חסד, יש לו אולי מציאות חיים, יש לו אולי שייכות ליום ולילה. אבל כמו שהוא כתוב, יכול להיות שחוט של חסד עוזר שביום כשהוא עוסק קצת בפרנסה, יש לו שם חסד, הוא לא צריך לעבוד קשה מדי, הוא לא צריך לעבוד הרבה מדי, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו. ולמה ביום חסד? למה הוא יצטרך לבוא לחסד? כי ובלילה שירה עמי, כי בלילה אתה עוסק בשירה, שירה מתכוון ללמוד את התורה, זמירות, שירה עמי תפלה לאל חי, זה שניהם, צריך שירה ותפילה.

הלכה ו' (המשך): "כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו"

כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו. בית ששם לא שומעים לימוד בלילה, אש אוכלתו. כתוב ברש"י שזה מתכוון... למה כתוב שזה מתכוון בית? זה מתכוון בית, כי בלילה הרי נמצאים בבית. אז אם הם זוכים, כמו שהגמרא אומרת במהרש"א, זה כשיש את היהודי יש שכינה בן אהיים, אבל אם לא יש תאוה. אם אין דברי תורה בלילה, מה יש בלילה? יש תאוות בלילה, אש אוכלתו. זה פירוש חסידי.

בסדר, אבל פשט פשוט, מה מתכוון פשוט? שהבית ישרף? כן, קודם כל זה מתכוון שראוי לשרוף. צריך אני ללמוד? איך אני לומד תמיד אגדות? זה מתכוון שהבית ישרף? זה לא מתכוון שכל בית נשרף. לא, ראוי לו. אין לו את חוט של חסד, אין לו את השמירה. אבל המילה היא פשוטה, בלילה הרי נמצאים בבית, ובלילה צריך בבית יהודי, בבית של תלמיד חכם, צריך להישמע התורה. זו המילה. אולי יכול גם להיות שאם האבא ער, ומתחילה שריפה בבית, הוא יכבה מהר כי הוא ער. זה מילולי, זה לא מתכוון... זה מתכוון ראוי. אבל המילה היא שיש דין בבית, שבת של תלמיד חכם צריך בלילה להישמע שם דברי תורה, הקירות צריכים להתמלא ביופי. יכול להיות שזה ה... בלילה לומדים בבית לבד, וביום לומדים בבית המדרש.

הלכה י"ב: "כי דבר ה' בזה" – מי שהפסיק ללמוד

יומם ולילה", "אין רוב חכמתו של אדם אלא בלילה", רוב החכמה לומדים בלילה. זה לכאורה פשוט, כי אין שום טרדות.

"לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו". הפשט הוא, לא אדם רגיל, מישוהו שרוצה לזכות בכתר התורה.

הלכה ו' (המשך): ללמוד בלילה – "רוב חכמתו אלא בלילה"

דברי הרמב"ם: אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בדברי תלמוד תורה ובדברי חכמה.

לא מבינים באמת, אבל זה נעשה חלק ממך, זה נעשה יותר.

והוא ממשך: אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אף על פי שהמצווה היא ללמוד ביום ובלילה, כמו שנאמר בפרק הראשון של מצוות תלמוד תורה, והגית בו יומם ולילה, אבל אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה, רוב החכמה לומדים בלילה. זה לכאורה פשוט, כי אין שום טרדות.

לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, זה לא אדם רגיל, מישוהו שרוצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, הוא יהיה נזהר בכל הלילות, ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, הוא לא יאבד אף לילה אחד, אלא בדברי תלמוד תורה ובדברי חכמה.

אני חושב שהוא מתכוון להוציא שהלילה, ארבע השעות שיש בלילה, והוא מדבר בכל זאת שצריך גם לישון, ארבע השעות שיש שהם בין השינה ללא שינה, כשזה ממש זמן טוב, צריך להחזיק את זה יקר, כי זה לא חוזר, אין כל כך הרבה שעות כאלה ביום ובחיים.

"רוב חכמתו" – חכמת הנסתרות

אני חושב אולי, אני לא יודע, לכאורה זה לא פשוט, שבלילה זה בכל זאת שצריך ללמוד נסתרות התורה, כן, פרד"ס. אומר, המצווה היא תמיד, אבל "רוב חכמתו", התורה הגדולה יותר שהרמב"ם אמר קודם היא חכמת הנסתרות, זו התורה שמלאה בדברי חכמה. דברי חכמה יכול להתכוון לפרד"ס.

אמרו חכמים... וזה גם ההבדל בין מה שלומדים בבתי כנסיות ובין מה שלומדים לבד. נעשים חכמים, בדרך כלל לא לומדים עם שום חברותא. אין דורשין... אלא בצנעה.

"בלילה" – אולי שעות הבוקר המוקדמות ביותר

אז, אמרו חכמים... הוא מביא כאן דרשה מחכמים, דבר חד. אמרו חכמים, אין גורן של תורה... כי זה בטוח לאנשים, הדבר שהורג את הלימוד הוא תמיד היום, אין יוצא מן הכלל. על היסוד הזה בנה הרמב"ם את הלכותיו. וזה היסוד של השיעור, שאפילו השיעור הוא כל יום, אפילו לא מפחיד, וזה לא בא קל שבת וראשון או יום שיש, צריך להתאמץ הרבה יותר.

אומר הרמב"ם, אמרו חכמים, אין גורן של תורה. גורן זה השדה שבו אוספים את כל התבואה. אותו דבר, אנחנו רוצים שהתורה תהיה אוסף גדול. אתה לומד, אתה לומד, אתה לומד, אתה לומד, אתה לומד, יש לך ערימה ענקית. אתה פוגש אברך, או אפילו בחור בן שמונה עשרה, אתה כבר בישיבה משלוש עשרה, הוא אומר, "יש לי שישה דפים כאן, וארבעה דפים כאן." איך נעשית הערימה? אין כל רינה של תורה אלא בלילה. הלימוד בלילה, זה גורם לערימה גדולה. כתוב, קומי רוני בלילה. "רוני" דומה ל"גורן", יש דרש כזה. זה קרה בלילה.

מעניין. מה הפשט? מאותה סיבה, לכאורה. מה עם "גורן" ובהלכות בריאות אמר הרמב"ם שצריך ללכת לישון מוקדם, וצריך להיות ער מוקדם מספיק לפני שמתחיל היום. יכול להיות שזה מתכוון "בלילה". יכול להיות "בלילה" מתכוון הרמב"ם. השעות המוקדמות ביותר שקמים. בסדר, צריך לחשוב, יש חורף וקיץ. הוא לא נכנס לפרטים. בסדר, זה הדרכות, ברור.

"עשה לילה" – הדרכה מעשית להיום

מעושר.

קושיא: איך "סופו לקיימה מעושר" לפי הרמב"ם?

צריך להבין, איך הוא יקיים זאת מעושר? הרמב"ם לא נותן לו ליהנות מתורה, הוא לא רשאי לקחת כסף מתומכים. העסק שלו הוא זרק, אין לו עסק, הוא עושה עבודת הקודש. התוספות יום טוב לא היה ברור לו, אבל הוא חושב שהלא ליהנות מתורה יש גם כנראה תנאים. אם באים תלמידים שרוצים לבנות לו ישיבה והם רוצים שהרבי יחיה ברמה גבוהה יותר שהם יוכלו ללמוד, אפשר ליהנות מהתורה. מתכוון באופן מסוים, זה תוספות יום טוב של היום, שזה יכול להיות המעשה, אבל הרמב"ם חשב, הרמב"ם מתכוון לומר שהעסק שלו הצליח. התוספות יום טוב אומר שהוא לא רשאי להיות בעל עסק, הוא צריך להיות מעט עסק, הוא צריך לעשות מלאכות, שני דברים. הרמב"ם לא נראה כאילו הוא לא רוצה שיהיו שניים. זה "גדול חלק מעושר", ואנחנו לא מתכוונים לעושר. עושר מתכוון שיש לו חלקה, יש לו כסף מספיק לחיות, הוא לא יצטרך להתאמץ. אני לא רואה שזה... הרמב"ם עוד על זה.

רואים הרבה פעמים את הדבר, שאם לומדים תורה מתוך עוני זוכים לעושר. כתוב בתורה, בתוכחה, שהתוכחה וכל הקללות באות תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. לא עבדת את ה' כשהיה לך הכל, כשהיה לך הכל, ועבדת את אויביך, תתיישר עכשיו. במקום, כי לא עבדת את ה' כשהיה לך, תעבוד עכשיו את האויב שלך כשלא יהיה לך. ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובערום ובחסר כל. כשעוד היה לך את ההזדמנות ללמוד תורה, לעבוד את ה' "מרוב כל", כשעוד היה לך הכל, ולא ניצלת את זה, יהיה לך ההיפך, גם להתאמץ וגם יהיה לך קשה בגלל האויבים שלך.

ולהיפך כתוב גם. אבל אם כן, אומר ה' שכאשר לומדים בהכנעה, למען ענותך, ענותך מתרגם לשון הנאה, לאחד, בסדר? או בכל זאת לאחד, לשון של עני, ענוה. למען ענותך, ה' לא יעשה קשה להיפך.

בקיצור, כשעוד היה לך את ההזדמנות ללמוד תורה, לעבוד את ה' מרוב כל, כשעוד היה לך הכל, ולא ניצלת את זה, זה ההיפך, אתה צריך גם להתאמץ וגם צריך לעבוד קשה בשביל האויבים שלך.

ולהיפך כתוב גם, אבל אם כן, למען... אומר ה' שכאשר לומדים בעניות, "למען ענותך". ענותך מתרגם, לשון עניות, או להתיישר, לשון של עוני. "למען ענותך", כאשר ה' עושה ניסיונות והוא נותן עניות, הוא נותן קשיים, וצריך ללמוד, "למען היטיבך באחריתך", בסוף יזכו לטובה, לחידוש של חסד, להרחבה, ויהי רצון שנזכה.

קשר ל"אם אין קמה אין תורה"

מחולק זה לכאורה גם כמו הענין הישן של "אם אין קמה אין תורה", כי "אם אין קמה אין תורה" זה העיקר לבטלה מעוני. אתה תהיה כל הזמן עני ולא תלמד.

עדיף שתלמד עכשיו, דווקא בעוני, ובסוף יהיה הרחבה, בסוף הכבוד יבוא, בסוף יהיה לך כסף, בסוף יהיה לך הכל. זה כתוב בתורה כבר.

הנה, אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב, כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר 'ואותי השלכת אחרי גוך'. אה, עכשיו, אז זה עד כאן, כאן מגיע אולי חדש... כאן מגיעים כבר לסוף הפרק, כך שמדברים על מה זה שמישהו התחיל ללמוד, והוא לא הפסיק ללמוד. או מה יותר הליכה, לעשות הליכה כאן. יש סדר של מישהו שמקדיש עצמו לכתר של תורה, לפעמים קורה שיש לו ניסיון שהוא יעזוב. לפעמים מצליח, ומאוחר יותר מצליח לו יותר טוב. זה מה שהרמב"ם עוסק בשתי ההלכות האחרונות, הוא מתאר, הן הוא מזהיר שמישהו לא יעזוב, והן הוא מוציא שמה שאמרנו עכשיו שדרכה של תורה, זה לא ישאר תמיד קשה, זה יהיה קל, זה יהיה טוב יותר, ומקבלים ברכות על זה.

כי דבר ה' בזה, מה כתוב בפסוק? ואת מצוותו הפר נפש ההיא תכרת. לפי הפשט, כי אין אהבת הארץ בידו. רואים שהוא לא התאמץ על דברי תורה כלל. מישהו שבכלל לא השתדל בחייו. אה, אולי זה מתכוון בכלל לדברי תורה פשוט פשוט? הוא בזה את התורה. כך, אפשר לא למד כלל. אה, מישהו שלא למד בכלל. בחיים. בחיים, כלום, אפשר לא למד כלום, ואף על פי שאינו עוסק, הוא גם כן בכלל דבר ה' בזה. מה זה דבר ה' בזה? התורה... אולי "לעסוק" מתכוון בדרך זו, הוא יכול להיות כתר של תורה, כן? לא סתם ללמוד, סתם פשוט. מישהו שיכול להגיע למדרגה הגבוהה של תורה ואינו עוסק.

או, מישהו שכבר קרא ושנה, הוא כבר למד, והוא כבר חזר גם, ואחר כך הוא פורש והוא הלך מזה, להבלי עולם, והניח תלמודו בזוית חשוכה, הוא השאיר את הלימוד שכבר למד והוא לא היה מסוגל בכלל, בזה דבר ה' בזה, הוא ביזה את דבר ה'. זה מאוד קשה. זה מתכוון למישהו שלמד בישיבה, הוא כבר קרא ושנה, ואחר כך יש לו חתונה והוא הולך להיות עסוק בעסקים, אז הוא כבר פורש, אז הוא בזה דבר ה'. "שנה" מתכוון, לדעתי, משניות. קרא מקרא ושנה משנה. או הדרשה היא "שנה" דרשה? אה, הוא לא עשה את החלק השלישי, חלק התלמוד. הוא לא עשה את הלימוד, מעשה מרכבה, שהרמב"ם אומר שזה החלק השלישי. זה מעניין, כל אחד שהלך בישיבה הוא קרא ושנה, ואפילו לא יודעים. זה מה שהוא אומר, זה חזוק, או אזהרה, שמישהו שכבר התחיל קצת, אתה בזה דבר ה' יותר גדול, כי אתה כבר יודע כן מה זה. זה כזה "קרא ושנה" פורש, כשיודע ומכיר, כי אתה כבר יודע כן. מישהו לא יודע.

הלכה י"ג: "כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני"

עכשיו אתה אומר, היית חושב שכל אחד ישראל מר, ומדברים דרכה של תורה? אומר הרמב"ם, לא. אמרו חכמים, כל המבטל את התורה מעושר, מישהו שאפילו כשהוא עשיר, אפילו יש לו כסף והוא מבטל תורה, העונש שלו יהיה סופו לבטל מעוני, הוא יבטל תורה מתוך עוני, לא יהיו לו שיעורים.

ולהיפך, וכל המקיים את התורה מעוני, אפילו כשהוא עני, הוא מתאמץ, כמו שאמרת קודם, חיי צער הוא חי והוא עוסק בתורה, סופו לקיימה